

**UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

**UČINKOVITOST V SLOVENSKEM GOSPODARSTVU Z
VIDIKA POSTKEYNESIANSKEGA MODELA**

Ljubljana, november 2002

PETER MILENKOVIĆ

IZJAVA

Študent Peter Milenković izjavljam, da sem avtor tega diplomskega dela, ki sem ga napisal pod mentorstvom prof. dr. Maksa Tajnikarja in dovolim objavo diplomskega dela na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis: _____

KAZALO

UVOD	3
1. POSTKEYNESIANSKI MODEL	3
1.1. SPLOŠNE ZNAČILNOSTI POSTKEYNESIANSKE TEORIJE	3
1.2. TEORETIČNI MODEL	5
1.2.1. Razvoj in značilnosti postkeynesianske teorije razdelitve	5
1.2.2. Enakost prihrankov in investicij	11
1.2.3. Endogenost denarnega obtoka.....	11
1.2.4. Trg dela in denarne mezde.....	13
1.2.5. Cene in inflacija.....	15
1.2.6. Odnos med profiti in investicijami.....	19
1.2.7. Tehnični napredek.....	22
1.2.8. Postkeynesianski makroekonomski model	26
2. EMPIRIČNA ANALIZA SLOVENSKEGA GOSPODARSTVA	28
2.1. OSNOVNI PODATKI	28
2.2. ANALIZA UČINKOVITOSTI SLOVENSKEGA GOSPODARSTVA PO LETIH30	
2.2.1. Učinkovitost v letu 1995	30
2.2.2. Učinkovitost v letu 1996	32
2.2.3. Učinkovitost v letu 1997	33
2.2.4. Učinkovitost v letu 1998	34
2.2.5. Učinkovitost v letu 1999	35
2.2.6. Učinkovitost v letu 2000	36
SKLEP	38
LITERATURA	40

UVOD

Postkeynesianska ekonomska teorija je po svoji naravi alternativna ekonomska teorija. Nastala je kot kritika takoimenovane neoklasične sinteze in postavlja drugačne temelje ekonomski analizi. Omogoča sestavitev makroekonomskega modela, s katerim lahko prek uporabe postkeynesianskih elementov ugotovljamo učinkovitost določenega gospodarstva. Namen diplomskega dela je pokazati, kako se je v slovenskem gospodarstvu spreminjala učinkovitost od leta 1995 do leta 2000.

Osrednjo vlogo pri analiziranju učinkovitosti gospodarstva po postkeynesianskem modelu ima teorija razdelitve narodnega dohodka na profite in mezde. Razvoj te teorije je opisan v prvem poglavju diplomskega dela. V njem so prikazane še osnovne postkeynesianske predpostavke in osnovna področja, ki sestavljajo makroekonomski model. Bistvena za analizo učinkovitosti gospodarstva je ugotovitev, da lahko le-to prikažemo s premiki premice razdelitve realnega bruto domačega dohodka.

V drugem delu sledi prikaz temeljnih agregatov slovenskega gospodarstva. Ti omogočajo izračune enačb premic razdelitve realnega bruto domačega dohodka. Na njihovi podlagi je podana analiza posameznih let od leta 1995 do 2000 tako, da se z obravnavanim letom primerja učinkovitost predhodnjega leta. Na ta način je predstavljen trend, v katerega je usmerjeno slovensko gospodarstvo in njegova učinkovitost.

1. POSTKEYNESIANSKI MODEL

1.1. SPLOŠNE ZNAČILNOSTI POSTKEYNESIANSKE TEORIJE

Trend v ekonomski teoriji zadnjih stotih let je matematično obravnavanje ekonomskih problemov. Neoklasična ekonomska šola, ki temelji na marginalistični teoriji in metodološkemu individualizmu, se nagiba k uporabi vse bolj zapletenih, matematično predstavljenih teorij in modelov, ki ponavadi temeljijo na radikalnih, togih in pogosto nerealnih predpostavkah. Posledica tega je, da je delo ekonomistov, predstavnikov prevladujoče teorije, preveč oddaljeno od kompleksne in nenehno spreminjajoče se realnosti. To zmanjšuje uporabnost ekonomskih raziskav oziroma njihovo koristnost za ekonomske odločevalce (Jaklič, 1999, str. 7).

Postkeynesianska ekonomska teorija je nastala v šestdesetih letih prejšnjega stoletja kot kritika takoimenovane neoklasične sinteze in postavlja drugačne temelje ekonomski analizi, pa tudi drugačne vzročne povezave med ekonomskimi kategorijami. Zаметke te teorije najdemo že v delih klasičnih ekonomistov (predvsem Ricardovi teoriji), Sraffovih inovacijah, Marxovih teorijah, temelje pa so postavili Keynes in njegovi sodobniki: Robinsonova, Kalecki in Kaldor (Norčič, 1992, str. 28).

Vodilni predstavniki ekonomske teorije te smeri so predvsem A. Asimakopulos (učinki davčne politike), John Cornwall (makro dinamika), Alfred S. Eichner (oligopolna konkurenca), Peter Kenyon (oblikovanje cen), J. A. Kregel (razdelitev dohodka) in drugi.

Eichner navaja pet bistvenih elementov postkeynesianske teorije (Eichner, 1979, str. 11-16):

1. Postkeynesianci razlagajo ekonomsko rast in razdelitev dohodka z investicijami kot ključno determinanto. To izhaja iz prepričanja, da je v dinamičnem gospodarstvu dohodkovni učinek investicij in drugih virov rasti veliko bolj pomemben kot substitucijski učinek cenovnih sprememb. To pomeni, da ima sprememba dohodka večji vpliv na povpraševanje kot spremembe v relativnih cenah. Pri tem pa postkeynesianci ne zanikajo učinka substitucije. Trdijo le, da je na kratek rok dohodkovni učinek prevladujoč, na dolgi pa nič manj pomemben kot substitucijski.
2. Ekonomski sistem se spreminja in s časom raste ter je v nenehnem gibanju. Tržne sile na dolgi rok ne morejo same pripeljati gospodarstvo na določeno konstantno razvojno pot. Zato uporabljajo postkeynesianci dve vrsti analize: kratkoročno in dolgoročno. Šele kratkoročne analize omogočajo videnje vzrokov za ciklično gibanje gospodarstev.
3. Postkeynesianska teorija je namenjena razlagi ekonomskega sistema z razvitimi finančnimi institucijami, ki imajo pomembno vlogo v dinamičnem gospodarstvu. Denar vpliva na vzpostavljanje odnosa med investicijami in prihranki, saj preko elastičnega bančnega mehanizma s krediti aktivira sredstva suficitnih gospodarskih celic in s tem pomembno vpliva na ekonomsko aktivnost in realni output.
4. Zelo pomembna vloga se pripisuje multinacionalnim korporacijam in močnim delavskim združenjem. Po mnenju postkeynesiancev so na določenih področjih cene in mezde pod kontrolo teh korporacij in sindikatov in so takorekoč "administrirane". Cene tako določajo stopnjo prihrankov, ker delijo dohodek med podjetji in prebivalstvom.
5. Postkeynesianci se v svoji analizi ukvarjajo z dinamičnim obnašanjem sistema. Pri tem ne gre za neoklasično učinkovito alokacijo redkih resursov, ki vodi gospodarstvo v ravnotežno stanje. Ekonomska stvarnost je drugačna in zahteva, da upoštevamo tudi nekonkurenčne tržne procese in netržne oblike alokacij.

V nadaljevanju bom podrobneje predstavil razvoj teoretičnih ugotovitev, pomembnih za makroekonomske analize učinkovitosti gospodarstva.

1.2. TEORETIČNI MODEL

Osrednjo vlogo pri analiziranju učinkovitosti gospodarstva po postkeynesianskem modelu ima teorija razdelitve narodnega dohodka na profite in mezde. Zato ima le-ta glavno mesto v naslednjem poglavju. Ob njej so prikazane še osnovne postkeynesianske predpostavke in posamezni deli modela: odnos med akumulacijo in profitno stopnjo, trg dela in inflacija. Na koncu vse skupaj združuje postkeynesianski makroekonomski model.

1.2.1. Razvoj in značilnosti postkeynesianske teorije razdelitve

Postkeynesianska ekonomska teorija delitve se je pri svojem nastajanju naslonila na Keynesovo spoznanje, da lahko gospodarstvo doseže ravnovesje pri dolgoročno nepolni zaposlenosti. S to ugotovitvijo je razbil do tedaj splošno sprejeto Sayevo idejo, da v pogojih svobodne konkurence proizvodnja vedno poraja zadostno povpraševanje za polno zaposlenost. V realnosti namreč obstajajo podjetja in posamezniki, ki varčevanja ne spreminjajo v investicije. Investicije niso dovolj donosne, zato se del prihrankov namesto za investiranje namenja za prihodnjo potrošnjo. To povzroči zmanjšanje gospodarske rasti in zmanjšanje zaposlenosti. Keynesov terapevtski nasvet za polno zaposlenost je bil, da naj država poveča investiranje in tako poskrbi za povečanje učinkovitega povpraševanja (Kovač, 1995, str. 24).

Država naj bi tako z dodatnim investiranjem kratkoročno povečala učinkovito povpraševanje na raven polne zaposlenosti proizvodnih zmogljivosti. Vendar je s tem zagotovljeno ravnotežje le začasno, saj se z investicijami povečajo tudi proizvodne zmogljivosti, kar zopet pomeni presežne kapacitete. To zbuja misel, da je kapitalistično gospodarstvo samo po sebi nestabilno, saj ni nobenega zagotovila, da bodo investicije porajale rast povpraševanja točno enako rasti proizvodnih zmogljivosti. Četudi bi bili rasti povpraševanja in zmogljivosti enaki, ni nujno, da bosta takšna tudi rast delovne sile ter njene produktivnosti (Cornwall, 1979, str. 20).

Za Keynesa tako ni bilo glavno vprašanje, kako doseči ravnotežje, pač pa kako ga ohraniti. Na to vprašanje pa on sam ni dal odgovora. Prvi odgovor sta dala Anglež Roy Harrod in Američan Evsey Domar, ki sta se neodvisno drug od drugega, prvi konec tridesetih in drugi v štiridesetih letih, začela intenzivno ukvarjati s problemom uravnotežene rasti (Tajnikar, 1996, str. 13).

Domar je odkril, da bi lahko v gospodarstvu ohranili dolgoročno ravnovesje, če bi investicije naraščale po stopnji (g):

$$g = \frac{s}{h} \tag{1}$$

$$g = \frac{I}{K} \text{ - stopnja rasti investicij}$$

$$s = \frac{S}{Y} \text{ - delež prihrankov v dohodku}$$

$$h = \frac{K}{Q} \text{ - kapital na enoto proizvodnje}$$

Tedaj bi proizvodne zmogljivosti rasle v času z učinkovitim povpraševanjem. Domarjeva enačba pa po Harrodovem mnenju ni zagotavljala tudi polne zaposlenosti delovne sile. Prepričan, da polna zaposlenost proizvodnih zmogljivosti še ne pomeni polne zaposlenosti delovne sile, doda v Domarjev model tako imenovano "naravno stopnjo rasti". Ta je vsota rasti delovne sile in rasti produktivnosti dela kot posledice tehničnega napredka ter pomeni najvišjo možno rast gospodarstva na dolgi rok. Da bi bili v gospodarstvu hkrati polna zaposlenost delovne sile in proizvodnih zmogljivosti, bi morala biti Domarjeva zaželena stopnja rasti enaka naravni stopnji rasti. Tako Harrod enačbo (1) spremeni v:

$$s = h \cdot g_n \tag{2}$$

g_n – naravna stopnja rasti

ki pravi, da mora biti za dolgoročno ravnovesno rast delež prihrankov v dohodku enak zmnožku razmerja med kapitalom in proizvodnjo in naravne stopnje rasti. To enačbo danes poznamo pod imenom Harrod-Domarjeva enačba.

Če pojmujeemo vse tri kategorije modela kot konstante, bi gospodarstvo le z veliko mero sreče doseglo ravnovesje. Enačba (2) nam ne pove nič niti o obnašanju ekonomskih subjektov niti o institucionalnem sistemu (Tajnikar, 1996, str. 47). To dejstvo je sprožilo številne razprave, ki so se vrtele okoli dileme, katera kategorija naj dobi naravo spremenljivke. Postkeynesianci so zavzeli stališče, da se ravnotežje v modelu zagotavlja prek spreminjanja nagnjenosti k varčevanju zaradi sprememb v razdelitvi narodnega dohodka.

Da se je ta alternativni pogled na Harrod-Domarjevo dilemo razvil v danes dobro znano postkeynesiansko teorijo delitve, ima največ zaslug poljski ekonomist M. Kalecki. Tudi on je samostojno prišel do podobne razlage ravni zaposlitve kot Keynes, a v obliki, ki je temeljila mnogo bolj neposredno na vplivu investicij in cen na razdelitev dohodka. Kalecki (1991, str. 25) je namreč izhajal iz dejstva, da lahko družbeni proizvod po dohodkovni strani razdelimo na profite in mezde, po izdatkovni strani pa na investicije in potrošnjo kapitalistov ter delavcev. Delavci potrošijo mezde v celoti za potrošnjo, tako da morajo biti mezde enake vrednosti za delavce proizvedenega potrošnega blaga. Profiti so potem enaki vrednosti blaga, ki ga kapitalisti kupijo za investicije in svojo potrošnjo. Kapitalisti lahko tako svoj delež narodnega dohodka, ki ga dobijo v obliki profita, povečajo enostavno s

povečanjem obsega investicij ali potrošnje s pomočjo bančnih kreditov ali svojih rezerv, kar seveda vodi k porastu agregatne proizvodnje. Potrošnjo in investicije lahko tudi zmanjšajo za odplačevanje kreditov ali večanje rezerv. Ker delavci svoje mezde v celoti potrošijo, kapitalisti s svojo potrošnjo in investicijami določajo velikost profitov in s tem posledično tudi raven agregatne proizvodnje. To situacijo Kalecki nazorno opiše, da "delavci potrošijo, kar dobijo, in kapitalisti dobijo, kar potrošijo" (Weintraub, 1983, str. 108).

Postkeynesianska teorija se je začela razvijati s t.i. cambridgesko teorijo razdelitve, ki je poskušala z investicijami razložiti sočasnost procesov rasti in razdelitve narodnega dohodka. N. Kaldor je sredi petdesetih let prišel na zamisel, da bi bilo Keynesov mehanizem izenačevanja prihrankov (S) in investicij (I) možno povezati s Harrodovo enačbo ravnotežne rasti (Sušjan, 1995, str. 115-117). Uporabil je enostaven dvorazredni model zaprtega gospodarstva brez javnega sektorja, v katerem je narodni dohodek (Y) sestavljen iz mezd (W) in profitov (P). Agregatni prihranki so definirani kot:

$$S = s_p \cdot P + s_w \cdot W \quad (3)$$

s_p – nagnjenost k varčevanju iz profitov

s_w – nagnjenost k varčevanju iz mezd

Pri tem velja predpostavka, da je nagnjenost k varčevanju iz mezd nižja od nagnjenosti k varčevanju iz profitov. Kaldor je še predpostavil, da so investicije dana, neodvisna spremenljivka in da je gospodarstvo polnozaposleno s polnozaposlitveno ravniyo narodnega dohodka:

$$Y = Y_f \quad (4)$$

Skupaj z ravnovesnim pogojem $I = S$ enačbe tvorijo model, iz katerega je mogoče s preureditvijo dobiti izraz:

$$\frac{P}{Y} = \frac{I}{Y} \frac{1}{s_p - s_w} - \frac{s_w}{s_p - s_w} \quad (5)$$

$\frac{P}{Y}$ - delež profitov v narodnem dohodku

$\frac{I}{Y}$ - delež investicij v narodnem dohodku

Ob danih nagnjenostih k varčevanju je delež profitov v narodnem dohodku odvisen le od deleža investicij. S povečanjem investicij se v dohodku tako poveča delež profitov, kar povzroči zvišanje prihrankov in zagotovi ravnovesje med investicijami in prihranki pri polni zaposlenosti. Model pa deluje le, če je mejna nagnjenost k varčevanju iz profitov večja od mejne nagnjenosti k varčevanju iz mezd.

V nadaljevanju je Kaldor razdelitev dohodka na profite in mezde povezal s Harrodovo enačbo dolgoročne ravnotežnostne rasti. Dolgoročno ohranjanje polne zaposlenosti zahteva, da se obseg kapitala v ekonomiji povečuje po stopnji, ki jo opredeljuje Harrodova naravna stopnja rasti (g_n), kar Kaldor ob predpostavki danega kapitalnega koeficienta (v) in s substitucijo preurejene enačbe (5) prevede v:

$$\frac{I}{Y} = g_n \cdot v = \frac{S}{Y} = (s_p - s_w) \frac{P}{Y} + s_w \quad (6)$$

$$v = \frac{K}{Y} \text{ - delež kapitala v narodnem dohodku (kapitalni koeficient)}$$

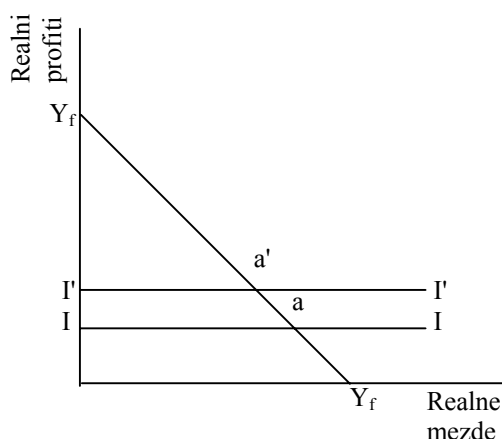
Agregatni delež prihrankov v narodnem dohodku se s spremembami v razdelitvi dohodka na mezde in profite (oz. preko sprememb v P/Y) na dolgi rok prilagaja naravni rasti. Bistvo Kaldorjeve teorije je torej v tem, da razdelitev narodnega dohodka (ki je odvisna od investicij) predstavlja mehanizem, ki zagotavlja dinamično makroekonomsko ravnotežje. Investicije namreč po eni strani vplivajo na gospodarsko rast (g), hkrati pa po drugi strani določajo deleže v razdelitvi dohodka, tako da se agregatni prihranki prilagajajo agregatnim investicijam (kar je pogoj makroekonomskega ravnotežja). V primeru, da delavci ne varčujejo ($s_w=0$) dobimo iz enačbe (6) nov izraz:

$$\frac{P}{Y} = \left(\frac{1}{s_p} \right) g_n v \quad (7)$$

ki pravi, "da obstaja določena delitev dohodka, opredeljena z nagnjenostjo kapitalistov k varčevanju, danim kapitalnim koeficientom in naravno stopnjo rasti, ki omogoča stabilno rast pri polni zaposlenosti" (Sušjan, 1995, str. 117).

Zaradi predpostavke kontinuirane polne zaposlenosti in polne izrabe zmogljivosti, ki določata polnozaposlitveno raven realnega dohodka (Y_f), sprememba razdelitve v Kaldorjevem modelu, kot ugotavljata King in Regan, spominja na igro z ničelno vsoto. To je razvidno iz slike 1, na kateri je realni narodni dohodek omejen na ($Y_f Y_f$). Ordinata v koordinatnem sistemu prikazuje realne profite, abscisa pa realne mezde. Premica (II) prikazuje točke, v katerih so prihranki enaki investicijam, ravnovesje je v točki (a). Če se investicije povečajo (na primer v II'), se v enakem obsegu povečajo tudi profiti (to je posledica predpostavke, da je nagnjenost k varčevanju iz profitov enaka 1, delavci pa potrošijo vse svoje mezde), novo ravnovesje med investicijami in profiti pa se oblikuje v točki (a') (King, Regan, 1988, str. 57-58).

Slika 1: Grafični prikaz razdelitve v Kaldorjevem modelu

Vir: King, Regan, 1988, str. 58.

Nadaljnji korak v razvoju cambridgeske teorije razdelitve je naredil Pasinetti, ko je ugotovil, da je enačba (7) veljavna tudi ob predpostavki, da delavci varčujejo ($s_w > 0$), svoje prihranke investirajo v kapital v obliki posojil kapitalistom in na ta račun dobivajo delež celotnih profitov. Zato moramo v tem primeru profite razdeliti v dve kategoriji: profite, ki pripadajo kapitalistom in profite, ki pripadajo delavcem. Sedaj je treba ločiti med distribucijo narodnega dohodka med profiti in mezdami ter distribucijo dohodka med kapitalisti in delavci. Pasinetti (1988, str. 300-302) je s preoblikovanjem dotedanjšega modela in s predpostavko, da delavci dajejo posojila kapitalistom po obrestni meri, ki je na dolgi rok enaka profitni stopnji, pokazal, da na razdelitev narodnega dohodka med mezde in profite delavska udeležba v profitih nima vpliva. Na dolgi rok ima nagnjenost k varčevanju delavcev vpliv na razdelitev dohodka med kapitalisti in delavci, razdelitev dohodka med profiti in mezdami pa ne spremeni. Funkcionalno razdelitev dohodka na mezde in profite določajo tudi sedaj izključno odločitve kapitalistov o potrošnji in investicijah. Izraz (7) še vedno velja, preurejena oblika pa je:

$$\frac{P}{K} = \frac{1}{s_p} \frac{I}{K} \quad (8)$$

$\frac{P}{K}$ – profitna stopnja

$\frac{I}{K}$ – investicijska stopnja (akumulacija)

Razlog za nepomembnost nagnjenosti varčevanja delavcev pri določanju celotnih profitov je ta, da je njihovo varčevanje enako tistemu, ki bi ga kapitalisti privarčevali iz profitov delavcev, če bi ti profiti ostali njim.

Cambridgeska teorija tako predstavlja pogoje stabilne dolgoročne polnozaposlitvene rasti. Za polnozaposlitveno rast mora biti stopnja akumulacije enaka naravni stopnji rasti. Ravnotežna profitna stopnja je na dolgi rok enaka količniku naravne stopnje rasti in nagnjenosti kapitalistov k varčevanju (Pasinetti, 1988, str. 309).

Ker iz cambridgeske enačbe izhaja, da so investicije ključna determinanta rasti in razdelitve narodnega dohodka, so mnogi postkeynesianci menili, da mora tudi mikroteorija vsebovati ustrezno povezavo med investicijami in oblikovanjem cen.

Postkeynesianski ekonomisti pravijo, da oligopolna podjetja v proizvodnih sektorjih industrializiranih kapitalističnih gospodarstev oblikujejo cene tako, da na normalne proizvodne stroške dodajo pribitek, s katerim naj bi si zagotovila interna sredstva za investicijsko potrošnjo. Pribitek na stroške naj bi bil neposredno izraz potreb po financiranju načrtovanih investicij (Kenyon, 1979, str. 38-39). V njem naj bi se kazala podjetniška pričakovanja, ki opredeljujejo tudi investicijske plane. Zato naj cene ne bi kazale trenutnega stanja povpraševanja, ampak potrebe po investicijskih sredstvih, ki bi bila po mnenju podjetij dovolj velika za prilagoditev proizvodnih zmogljivosti pričakovanemu povpraševanju v prihodnosti.

Odločitve o cenah so tipične mikro odločitve, saj pride do njih na ravni posameznih podjetij in so povezane s posameznimi vrstami blaga. Tudi investicijske odločitve so mikro odločitve, saj se o investicijah odločajo posamezni gospodarski subjekti na ravni podjetja. Toda ene in druge odločitve vodijo na ravni narodnega gospodarstva do določene delitve narodnega dohodka. Ta delitev dohodka je sicer posledica mikroekonomskih odločitev, toda sama po sebi je makro značilnost gospodarstva (Tajnikar, 1996a, str. 265). V sedemdesetih in začetku osemdesetih let je tako nastalo precej postkeynesianskih mikroekonomskih modelov, ki cene povezujejo z investicijskimi odločitvami in tako vzpostavljajo zvezo med kratkoročno teorijo pribitka in dolgoročnimi odnosi med profiti in gospodarsko rastjo.

Vendar pa imajo pri razdelitvi narodnega dohodka pomembno vlogo tudi institucionalne značilnosti konkretnega gospodarstva, kot so moč sindikatov, konkurenčnost trgov, prilagodljivost denarne politike, stopnja zaposlenosti itd. Razlike v dohodkih, ki pritekajo delavcem in kapitalistom, niso naravne in tudi niso zgolj ekonomsko opredeljene. Te razlike so rezultat kompleksnih pogojev, v katerih poteka družbena reprodukcija, kamor spadajo razni družbeni in politični dejavniki ne pa samo gole tržne sile. Vse te konkretne okoliščine vsakokratno povzročijo, da se dosežejo mezdne tarifne postavke kot rezultat kolektivnih pogodb, ki so izhodišče tekoče delitve, ta pa se lahko znatno spremeni, če kapitalisti spremenijo svoje investicijske plane (Norčič, 1992, str. 45).

1.2.2. Enakost prihrankov in investicij

Na makro ravni velja za zaprto gospodarstvo, da se morajo dejanske investicije izenačiti z dejanskimi prihranki. Ena glavnih ugotovitev Keynesove teorije v tridesetih letih je bila ugotovitev, da v procesu izenačevanja investicij in prihrankov primat pripada investicijam. Prihranki so odvisni od ravni narodnega dohodka, vendar pa varčevanje samo ne motivira investiranja. Velikost investicij ni odvisna od trenutnega dohodka, ampak od profitov, ki jih bodo investicije prinesle v prihodnosti. Varčevanje se izenači z investicijami ex-post, pri čemer se determinira nova raven narodnega dohodka in zaposlitve (Bharadwaj, 1983, str. 11).

Za efektivno investicijsko povpraševanje je potreben denar. V gospodarstvu z nerazvitim finančnim sistemom so podjetja pri financiranju investicij odvisna predvsem od lastnih sredstev. Razviti finančni sistemi omogočajo, da se prihranki v gospodarstvu prenašajo od suficitnih gospodarskih celic (privarčujejo več kot potrošijo) k deficitnim gospodarskim celicam (ki več potrošijo oz. investirajo kot privarčujejo). Pogosto je omenjeno, da je srce vsakega gospodarstva njegov kreditni sistem (Moore, 1979, str. 127-128). Ko banka odobri kredit, se kreditojemalcu povečajo sredstva na bančnem računu, s tem pa se multiplikativno poveča tudi količina denarja v obtoku. Moore predpostavlja, da je prednostna naloga centralne banke zagotavljanje stabilnosti finančnega sistema, zato se prilagaja potrebam bančnega sistema po rezervah. Če podjetniki želijo investirati, bančni sistem pa se prilagodi njihovem povpraševanju po kreditih, so torej investicije tiste, ki določajo varčevanje. Kredit omogoča financiranje investicije in kot posledica investicijskih izdatkov bodo nastali prihranki.

V razvitih tržnih gospodarstvih tako denar nastaja predvsem kot kreditni denar, zato investicije tudi na makro ravni niso omejene z agregatnimi prihranki. Profitna pričakovanja podjetnikov ter njihova predvidevanja glede rasti in tehničnega napredka vplivajo na makroekonomsko raven investicij bistveno bolj kot finančne omejitve. S tem prihaja do razkoraka med prihranki in investicijami, odpravlja pa se ga s spremembami v narodnem dohodku in zaposlenosti kot posledici investiranja. Postkeynesianski modeli so zato "investment driven", s tem pa se sklada tudi postkeynesiansko pojmovanje endogenosti denarnega obtoka.

1.2.3. Endogenost denarnega obtoka

Kvantitetna denarna teorija razlaga vrednost denarja v smislu njegove kupne moči s količino denarja v obtoku. Kvantitetna enačba povezuje produkt ravni cen in ravni proizvoda z maso denarja (Senjur, 1995, str. 250):

$$M \cdot V = P \cdot Q \quad (9)$$

M – nominalni denarni stog

V – obtočna hitrost

P – raven cen

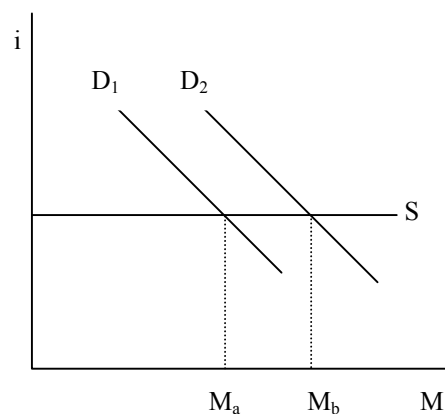
Q – narodni proizvod

Pomembno je, kot pravi Robinsonova, kako enačbo beremo: ali od leve proti desni ali od desne proti levi (Ribnikar, 2000, str. 21). Kvantitetna teorija jo bere od leve proti desni, tako naj bi namreč povečana količina denarja v obtoku povzročila dvig splošne ravni cen.

Ena glavnih makroekonomskih implikacij postkeynesianskega razumevanja delovanja ekonomije se nanaša na endogenost denarnega obtoka. Endogenost denarja je logična posledica tega, da v razvitih tržnih gospodarstvih prevladuje kreditni denar, ki ga ustvarja bančni sistem, ko se odziva na potrebe ekonomije. To pomeni, da vzročnost v kvantitetni denarni enačbi poteka od desne proti levi oziroma, da gospodarska aktivnost določa količino denarja v obtoku.

Banke ne določajo količine kreditnega denarja, temveč njegovo ceno (t.j. obrestno mero) (Kaldor, 1986, str. 25). Najradikalnejši zagovorniki endogenosti denarja (mednje sodita tudi Kaldor in Eichner) menijo, da je ponudba denarja popolnoma elastična (S na sliki 2) pri fiksni obrestni meri, ki je odvisna od diskontne stopnje centralne banke, medtem ko je povpraševanje po denarju padajoča funkcija obrestne mere (i). Iz slike 2 je razvidno, da količino denarja v obtoku (M) določa povpraševanje po denarju (D).

Slika 2: Ponudba denarja v postkeynesianski analizi

Vir: Kaldor, 1986, str. 24.

Endogenost denarja prihaja do izraza tudi v primerih, ko funkcija ponudbe denarja ni povsem elastična. Premik v povpraševanju po denarju z D_1 na D_2 povzroči endogeno povečanje količine denarja z M_a na M_b .

Vzročnost v postkeynesianski teoriji zato teče od količine denarja v obtoku k primarnemu denarju. Optimistična poslovna pričakovanja (glede gibanja proizvodnje in stroškov) povečajo povpraševanje po kreditnem financiranju. Banke, ki se temu povpraševanju prilagodijo, ustvarijo knjižni denar in za rezerve poskrbijo kasneje (Sherman, 1991, str. 275). S tem ni zanikana statistično ugotovljena zveza med količino denarja in nominalnim dohodkom, spremenjen je le potek vzročnosti ($Y \rightarrow M$).

V teoriji denarne endogenosti se v najčistejši obliki kaže dejstvo, da vzročnost poteka od investicij k prihrankom. Za začetek proizvodnje niso potrebni prihranki (le ti se ustvarijo ex post), ampak so odločilni proizvodni in investicijski načrti ter krediti, ki omogočajo njihovo uresničitev.

1.2.4. Trg dela in denarne mezde

Postkeynesianski ekonomisti običajno domnevajo, da je denarna mezda na kratek rok opredeljena z dogovorom med delodajalci in delojemalci in da se zato v določenem obdobju ne spreminja. Po njihovem mnenju je denarna mezda rigidna zlasti navzdol, saj naj bi znižanje denarne mezde vodilo do znižanja produktivnosti dela in tudi delojemalci naj ne bi sprejemali tega ukrepa. Če so tako denarne plače eksogeno opredeljene, se jim mora raven cen prilagoditi, zato naj bi bila v postkeynesianski teoriji realna mezda opredeljena s tržnimi silami (Moore, 1979, str. 124-125).

Takšno stališče postkeynesianskih ekonomistov pa ni le posledica njihovega razumevanja sodobnega kapitalizma, pač pa je določeno tudi z logično zgradbo njihove ekonomske teorije. V njej se sicer pojavita ponudba in povpraševanje po delovni sili, a niti ponudba niti povpraševanje nista funkciji mezdne stopnje. Povpraševanje naj bi bilo odvisno, kot pravita Robinson in Eatwell, od "števila strojev in ravni njihove uporabe, ki pa sta opredeljena z efektivnim povpraševanjem in ne z mezdo" (Tajnikar, 1996, str. 73). Gospodinjstva naj tudi ne bi znižala ponudbe delovne sile ob znižanju realne mezde. Trg delovne sile v postkeynesianski teoriji zato ni običajni trg, ki bi s ceno izenačeval obseg ponudbe z obsegom povpraševanja. Tak trg niti ni sposoben zagotoviti polne zaposlenosti delovne sile. Višina realne mezde ni bistveno odvisna od denarnih mezd, ki naj bi sicer bile dogovorjene, ampak je v mnogo večji meri odvisna od cen blaga podrejenim investicijskim načrtom. Realne mezde so tako odvisne od investicijske stopnje in ekonomske rasti (Appelbaum, 1979, str. 105).

Če gospodarstvo raste po stopnji (g) ob dani tehnologiji to pomeni, da se bo večala tudi potreba po dodatni delovni sili. Harris (1978, str. 269-274) je zato zapisal povpraševanje po delovni sili v obliki:

$$l_d = l_d(g) \tag{10}$$

Povpraševanje po delovni sili (l_d) je funkcija stopnje akumulacije (g). Rast delovne sile pa lahko poteka na različne načine, ki so značilni za sistem kapitalistične produkcije. Razpoložljiva delovna sila lahko poraste zaradi povečanja mehanizacije postopkov kot posledice tehnološkega napredka, preko povečanja števila delovnih ur na delavca ali z absorpcijo obstoječe delovne sile na svetovni ravni, to je imigracijami iz tujine. Na takšen ali drugačen način akumulacija sama ustvarja razpoložljivo delovno silo potrebno za lastno rast. Po Harrisu je tako tudi ponudba delovne sile (l_s) v glavnem funkcija stopnje akumulacije:

$$l_s = l_s(g) \quad (11)$$

Ravnotežje pa je naprej zapisal takole:

$$w' = F[l_d(g) - l_s(g)] \quad (12)$$

Realna mezda je opredeljena s funkcijama povpraševanja (10) in ponudbe (11), vendar je tako opredeljen le del celotne mezde, saj je le ta sestavljena iz nujne potrošnje in spremenljivega dela mezde (w').

Enačba (10) pravi, da je povpraševanje po delovni sili funkcija stopnje akumulacije. Toda, ker je akumulacijska stopnja povezana z realno mezdo (w) preko profitne stopnje (oz. s cambridgesko enačbo), naj bi višja realna mezda znižala akumulacijsko stopnjo in z njo tudi obseg povpraševanja po delovni sili. Zato so Toms, Morishima in Catephores (Tajnikar, 1996, str. 74) zapisali funkcijo povpraševanja po delovni sili kot:

$$g_w = g_w(w) \quad (13)$$

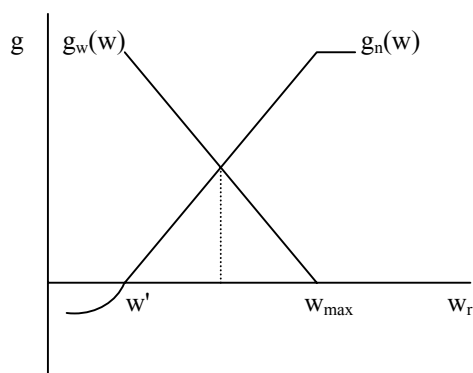
Zaželena stopnja rasti zaposlovanja je funkcija realne mezde. Morishima je menil, da je tudi ponudba delovne sile funkcija realne mezde:

$$g_n = g_n(w) \quad (14)$$

Ta funkcija naj bi imela obliko S ali C. Prvo obliko naj bi dobila, če bi delavci prejeli stalno dnevno mezdo ne glede na dolžino delovnega dne, drugo obliko pa, če bi bilo delo preko normalnega delovnega dne bolje plačano. V tem primeru mezda usklajuje obseg povpraševanja z obsegom ponudbe po delovni sili. Ravnotežna enačba je:

$$g_w(w) = g_n(w) \quad (15)$$

Slika 3: Tomsov in Morishimov primer ravnotežja na trgu delovne sile

Vir: Tajnikar, 1996, str. 76.

Pri določeni obliki krivulje $g_n(w)$ in odnosih med (w_{max}) in (w') bi bila v tem primeru mezda sposobna izenačiti obseg ponudbe in obseg povpraševanja po delovni sili ter zagotoviti polno zaposlenost. Le omejitev pri gibanju realne mezde (Morishimu se zdi pomembna raven vzdrževanja, pod katerega realna mezda ne more pasti) ali profitne stopnje (Toms pravi, da profitna stopnja ne more pasti zaradi porasta mezde pod tisto stopnjo, ki je še spodbudna za investiranje) lahko pripeljejo do brezposelnosti. Postkeynesianski ekonomisti seveda menijo, da v sodobni kapitalistični ekonomiji takega trga sploh ni (Tajnikar, 1996, str. 76).

1.2.5. Cene in inflacija

Iz postkeynesianske ekonomske teorije izhaja razlaga, da je inflacija problem ponudbene strani ekonomije (Lavoie, 1992, str. 377). Obravnava se v kontekstu institucionalnih sprememb, do katerih je prišlo med razvojem tržnih gospodarstev¹. Za analizo sta pomembni dve institucionalni značilnosti.

Prva je povezana z načinom oblikovanja cen. V večini industrijskih panog sodobnih gospodarstev prevladujejo oligopolne tržne strukture, v katerih se cene določajo z dodajanjem pribitka na stroške. Spremembe v povpraševanju povzročajo v oligopolnih razmerah predvsem spremembe v obsegu proizvodnje. Cenovne odločitve podjetij kaže enačba:

¹ Sawyer navaja povprečne letne stopnje inflacije za skupino evropskih držav, ki so v posameznih obdobjih znašale 3.4% (1948-1969), 9.1% (1969-1979), in 8.3% (1979-1987). Popolnoma drugačni so podatki za obdobji 1870-1913 in 1920-1932, ko je povprečna letna stopnja inflacije za isto skupino gospodarstev znašala 0.2% oz. 0.1%, pri čemer so številne posamezne države dosegle celo negativno stopnjo rasti cen (Sušjan, 1995, str. 213).

$$p = (1 + m)avc \quad (16)$$

m – pribitek

avc – povprečni variabilni stroški

Druga značilnost, ki vpliva na inflacijo, pa je razdelitev dohodka. Na to je mogoče gledati kot na konflikt med podjetji in delavci. Podjetja v skladu s svojo oligopolno močjo določajo cene, delavci pa imajo prek kolektivnih pogajanj vpliv na mezde. Izvor inflacije je za postkeynesiance v nezadovoljstvu z razdelitvenimi deleži, kar je bistvena značilnost vseh kapitalističnih družb. Konfliktnost postane očitna, če v enačbi (16) povprečne variabilne stroške definiramo kot:

$$avc = \frac{wL + aA}{Q} \quad (17)$$

w – nominalna mezda

L – količina dela

a – cena porabljenega materiala

A – količina porabljenega materiala

Q – obseg proizvodnje

in jo prevedemo v izraz:

$$\frac{w}{p} = \left(\frac{1}{1+m} \right) \frac{Q}{L} - \frac{aA}{pL} \quad (18)$$

Vir: Sušjan, 1995, str. 196.

ki kaže, da je realna mezda odvisna od cenovne odločitve podjetja. Podoben odnos velja tudi na makro ravni, tako da cenovne odločitve podjetij (skupaj s produktivnostjo dela in cenami surovin) določajo realne mezde.

Teorija inflacije, ki temelji na razdelitvenem konfliktu, združuje t.i. cenovno inflacijo, povezano z željami podjetij, da bi dosegla določene pribitke, in mezdno inflacijo, ki je posledica prizadevanj sindikatov, da bi povečali delež delavcev v narodnem dohodku. Lavoie (1992, str. 392-399) prikazuje "konfliktno" inflacijo z modelom dveh enačb, ki se nanašata na mezdno in cenovno inflacijo. Stopnja rasti mezdne inflacije je definirana kot funkcija razlike med ciljno realno mezdo delavcev in dejansko realno mezdo, pri čemer je od pogajalske moči delavcev odvisno, v kolikšni meri se sindikati odzovejo na neskladje med njihovo ciljno in dejansko mezdo.

$$\dot{w} = \Omega(\omega_w - \omega) \quad (19)$$

\dot{w} – stopnja rasti mezdne inflacije

Ω – pogajalska moč delavcev

ω_w – ciljna realna mezda delavcev

ω – dejanska realna mezda

Na podoben način lahko opredelimo stopnjo rasti cenovne inflacije. Ta je funkcija razlike med dejanskim pribitkom, ki ga podjetja dosegajo, in višino pribitka, ki bi ga podjetja želela dosegati. To je mogoče prikazati tudi v obliki razlike med dejansko realno mezdo in realno mezdo, ki si jo želijo podjetja. Pogajalska moč podjetij sodoloča, v kakšni meri se bodo njihovi cilji uresničili.

$$\dot{p} = \Psi(\omega - \omega_f) \quad (20)$$

\dot{p} – stopnja rasti cenovne inflacije

Ψ – pogajalska moč podjetij

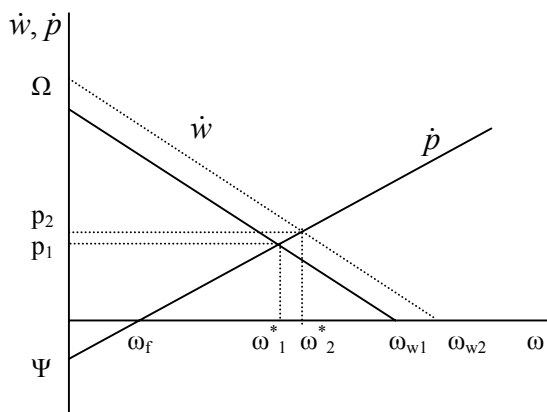
ω_f – ciljna realna mezda delavcev

ω – dejanska realna mezda

Z enačbama lahko prikažemo vpliv relativne pogajalske moči sindikatov oz. podjetij na inflacijo. Ob absolutni pogajalski premoči podjetij le-ta ne dopuščajo znižanja pribitka pod ciljno raven, tako da dejanska realna mezda teži k ciljni realni mezdi podjetij (ω_f). Stopnja inflacije je odvisna od pogajalske moči sindikatov in od razlike med ciljnim realnim mezdama. Če je absolutna pogajalska moč na strani sindikata, potem je dejanska realna mezda enaka njihovi ciljni realni mezdi (ω_w). Stopnja inflacije je določena s pogajalsko močjo podjetij in razliko med ciljnim mezdama.

Ko nima nobena stran absolutne pogajalske moči, se dejanska realna mezda oblikuje nekje med obema ciljnim realnim mezdama (ω^*_1), kar je prikazano na sliki 4. V presečišču funkcij mezdne in cenovne inflacije je model stabilen. Višina inflacije je odvisna od naklona obeh funkcij (relativna moč obeh strani v razdelitvenem konfliktu), in od velikosti razlike med ciljnim mezdama.

Slika 4: Konfliktnost razdelitve in inflacija

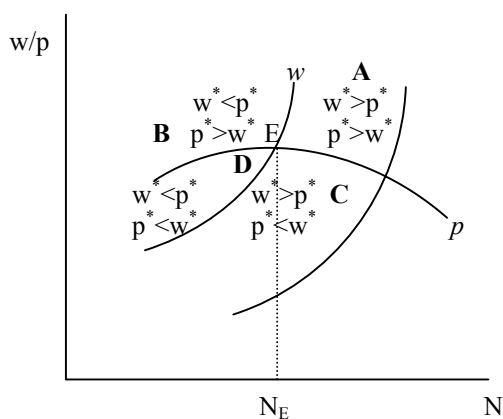
Vir: Lavoie, 1992, str. 399.

Na sliki 4 je tudi prikazano, kako vpliva povečanje ciljne mezde delavcev zaradi povečanja pogajalske moči na inflacijo. Če se ciljna realna mezda delavcev zviša na (ω_{w2}) (pomik krivulje (\dot{w}) navzgor), to povzroči zvišanje inflacije in dejanske realne mezde (ω^*_2) . Zvišanje ciljne realne mezde je v tem primeru posledica večje pogajalske moči sindikatov (višji Ω), zato ostane naklon premice (\dot{w}) nespremenjen. Če bi se ciljna realna mezda povečala ob nespremenjeni moči sindikatov (ali če bi se povečala pogajalska moč, ciljna mezda pa bi ostala nespremenjena), bi prišlo tudi do spremembe naklona (\dot{w}) , inflacija pa bi se manj povečala.

Iz modela izhaja, da je glavni vzrok inflacije v neskladju med ciljnim dejanskimi mezdami delavcev in podjetij. Če te razlike ne bi bilo, potem tudi ne bi bilo inflacije. Za odpravo inflacije je torej potrebno zmanjševanje razkoraka med obema kategorijama ciljne mezde, kar je dosegljivo z ekonomsko politiko dohodka.

Konfliktno teorijo inflacije je prikazal tudi Sawyer (Sušjan, 1995, str. 200-201), pri čemer je uporabil odnos med ciljno realno mezdo (w/p) in zaposlenostjo (N) . Krivulja (p) na sliki 5 ustreza enačbi (18) in ponazarja kombinacije realne mezde in zaposlenosti, ki so željene s strani podjetij. V tej enačbi se vidi, da je odnos med realno mezdo in zaposlenostjo odvisen od gibanja produktivnosti glede na zaposlenost. Oblika krivulje temelji na predpostavki, da pri relativno nizkih ravneh zaposlenosti delovna produktivnost narašča z zaposlenostjo, medtem ko pri visokih ravneh zaposlenosti produktivnost pada. Če se dejansko razmerje med realno mezdo in zaposlenostjo oblikuje nad krivuljo (p) , si bodo podjetja prizadevala za relativno hitrejše zviševanje cen glede na rast mezd $(p^* > w^*)$, da bi tako dosegla nižje realne mezde. Če pa bo dejansko razmerje med realno mezdo in zaposlenostjo pod krivuljo (p) , potem bodo cene rasle počasneje od mezd $(p^* < w^*)$.

Slika 5: Odnos med realno mezdo in zaposlenostjo

N - zaposlenost

w/p – realna mezda

Vir: Sušjan, 1995, str. 200.

Realna mezda, ki se oblikuje v skladu z enačbo (10) pa ni nujno, da zadovolji tudi delavce. Ti imajo drugačna merila glede sprejemljivosti realnih mezd kot podjetja. Njihove željene kombinacije med realno mezdo in zaposlenostjo so na sliki 5 prikazane s krivuljo (w), vzdolž katere cene in nominalne mezde naraščajo po enaki stopnji. Če se realna mezda oblikuje pod krivuljo (w), potem bo s procesom kolektivnih pogajanj rast mezd prehitela rast cen ($w^* > p^*$). Obratno pa bodo nad krivuljo (w) denarne mezde rasle počasneje od cen ($w^* < p^*$). Iz slike 5 je razvidno, da sta podjetniški in delavski interes konsistentna le v conah B in C, pri čemer v coni B realne mezde padajo, v coni C pa se zvišujejo. D je cona deflacije, v coni A pa imamo opravka z inflacijsko spiralo, ki je najpogostejša v razmerah visoke ravni agregatnega povpraševanja. Konflikt okoli razdelitve dohodka bi se rešil, če se ekonomija ustali v točki E. Postkeynesianci se zavzemajo za aktivno politiko dohodka, s katero naj država skuša vplivati na krivulji (w) in (p). Znižanje ciljne mezde delavcev bi pomaknilo krivuljo (w) v desno, znižanje profitnih aspiracij pa (p) navzgor. Ekonomija v obeh primerih preide iz inflacijsko problematične cone A v nekonfliktno območje B ali C. Taka politika rešuje inflacijo ob hkratni visoki zaposlenosti.

Postkeynesianska teorija izhaja iz realistične ugotovitve, da je z razvojem tržnih gospodarstev v njih prišlo do sprememb (povezanih z načinom oblikovanja cen in institucionalne razdelitve), ki povzročajo večjo nagnjenost k inflaciji. Ker se inflacijski mehanizmi kažejo predvsem v razdelitvi, je postkeynesiansko zavzemanje za permanentno politiko dohodka razumljivo. Dolgoročno ublaži razdelitveni konflikt in z njim povezane inflacijske pritiske povečevanje produktivnosti, ki je posledica tehničnega napredka.

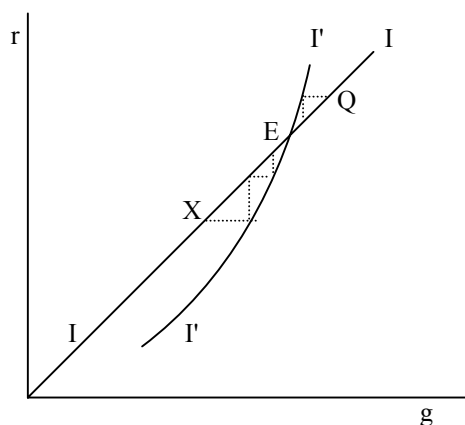
1.2.6. Odnos med profiti in investicijami

Investicije so odvisne od pričakovane profitne stopnje, na katero poleg povpraševanja (sedanjih profitov) in obrestne mere (kot stroška kreditnega financiranja) vplivajo še sedanji in pričakovani stroški dela in materiala. Sherman (1991, str. 113) opozarja na dvojno vlogo profita v investicijskem procesu. Profiti po eni strani motivirajo investitorje, saj vplivajo na njihova profitna pričakovanja, po drugi strani pa so eden glavnih virov sredstev za financiranje investicij. Ker je povpraševanje eden od dejavnikov, ki vpliva na profite oz. profitna pričakovanja, in ker so investicije pomembna sestavina agregatnega povpraševanja, izhaja, da je odnos med profiti in investicijami vzajemen.

Postkeynesianski ekonomisti namenjajo med dejavniki investiranja pomembno vlogo pričakovanim spremembam v povpraševanju in pričakovani profitabilnosti. Če profiti (dejanski ali pričakovani) spodbujajo investicije, potem je v Kaldorjevem modelu treba reinterpretirati enačbo (5) v smislu, da gre za dvosmerni odnos med investicijami in profiti

(Harris, 1978, str. 189). Dvosmerni odnos med profitno ($r=P/K$) in investicijsko stopnjo ($g=I/K$) je Robinsonova ilustrirala z diagramom, ki je prikazan na sliki 6.

Slika 6: Dvosmerni odnos med investicijami in profiti

Vir: Harris, 1978, str. 189.

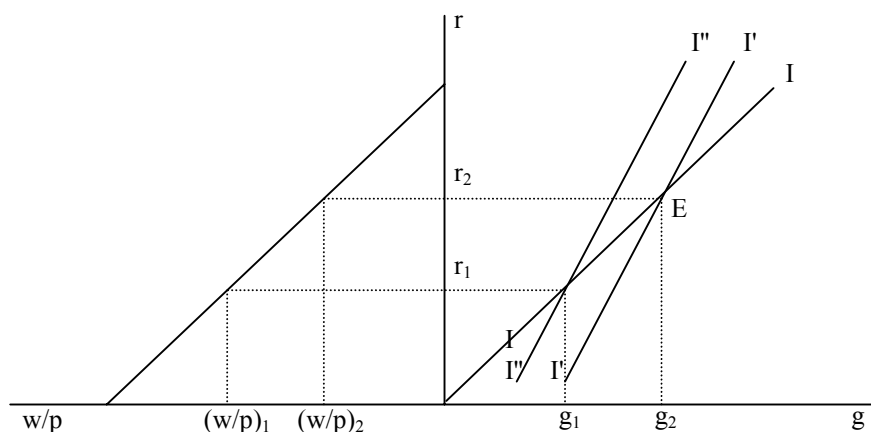
Premica (II) prikazuje dejansko profitno stopnjo, ki je dosežena ob določeni stopnji akumulacije. Odnos med profitno in investicijsko stopnjo je določen z cambridgesko enačbo, zato je naklon premice odvisen od nagnjenosti k varčevanju iz profitov. Če delavci ne varčujejo, je njen začetek v izhodišču koordinatnega sistema. Tako premica (II) kaže dejansko profitno stopnjo kot funkcijo dejanske stopnje investiranja. Po drugi strani krivulja (I'I') opisuje planirano akumulacijo kot funkcijo pričakovane profitne stopnje (slednjo je po mnenju Robinsonove možno aproksimirati z uresničeno profitno stopnjo). Ravnotežje je tako v presečišču obeh krivulj v točki E. Če se gospodarstvo nahaja na levi strani te točke (npr. v točki X), nam dejanska profitna stopnja ob dejanski akumulaciji (premica II) napoveduje višjo planirano investicijsko stopnjo (krivulja I'I'). Podjetja načrtujejo povečanje akumulacije. V točkah desno od ravnotežja pa so načrtovane stopnje investiranja manjše od tekočih. Podjetja bodo stopnjo akumulacije zmanjševala. V točki E je uresničena profitna stopnja ravno takšna, da vspodbudi podjetja k ohranjanju nespremenjene stopnje akumulacije (Harris, 1978, str. 188-190).

Toda dvosmerni odnos med investicijami in profiti lahko ekonomijo usmeri tudi na povsem drugačno pot. Stabilnost opisanega modela je bistveno odvisna od lege obeh funkcij. Če je funkcija (I'I') bolj strma od funkcije (II), potem sistem konvergira k točki E. V nasprotnem primeru bi bila realizirana profitna stopnja vedno nižja od pričakovane, zaradi česar bi se tudi investicijska stopnja nenehno zmanjševala, sistem pa bi se vse bolj oddaljeval od ravnovesja. Nizka profitna pričakovanja negativno vplivajo na investicijske izdatke. S tem se znižuje agregatno povpraševanje, kar dodatno zmanjša pričakovane profite.

Da zveza med investicijami in razdelitvijo dohodka ne poteka le v eni smeri, lahko sklepamo tudi na podlagi mezd. V Kaldorjevem modelu smo videli, kako investicije vplivajo na delež profita v dohodku in s tem tudi na delež mezd. V realnosti pa lahko spremembe mezd aktivno vplivajo na spremembe investicij. Pri tem je njihova vloga dvojna, kar je posledica tega, da mezde pomenijo za proizvajalce stroške, za prodajalce pa element povpraševanja. Z višjimi mezdami se namreč povečajo potrošni izdatki, kar privede do večjega izkoristka proizvodnih zmogljivosti, višjih profitnih stopenj in naprej do višjih pričakovanih profitov. Vse to pozitivno vpliva na investicije. Če se pa mezde povečajo bolj kot produktivnost, je učinek obraten. Stroški dela na enoto proizvodnje se povišajo, profitna marža se ob dani stopnji pribitka zmanjša, to pa destimulativno vpliva na investicije. Neto učinek obeh vplivov je odvisen od relativne velikosti povečevanja mezd in produktivnosti. Če mezde naraščajo počasneje, bodo manjši stroški dela prek višjih profitnih stopenj ugodno vplivali na investicije, vendar pa bo sčasoma ta pozitivni učinek izginil zaradi počasnega naraščanja povpraševanja. Če pa mezde naraščajo hitreje od produktivnosti, se bo začetni pozitivni učinek rasti povpraševanja kasneje izničil zaradi stroškovnega pritiska mezd na profitne marže (Sušjan, 1995, str. 191).

Po cambridgeski teoriji sta zaradi predpostavke dolgoročne polne zaposlenosti višja rast in z njo višja profitna stopnja dosegljivi le na račun nižjih realnih mezd. V spodnji sliki 7 je ekonomija vedno na mezdno-profitni meji, ki jo prikazuje padajoča funkcija v drugem kvadrantu. V prvem kvadrantu je prikazan odnos med profitno in investicijsko stopnjo.

Slika 7: Vplivi med realnimi mezdami in profiti ter investicijami

Vir: Lavoie, 1992, str. 295.

Vidimo, da čim višji sta stopnja rasti in profitna stopnja, nižja je realna mezda. Mezdno-profitna meja je povezana s t.i. inflacijsko bariero, ta pa se nanaša na minimalno realno mezdo, ki je še sprejemljiva za delavce. Robinsonova pravi, da se delavci zelo dobro zavedajo svojega življenjskega standarda (Harris, 1978, str. 200). S pomočjo močnih

sindikatoev se borijo proti znižanju realne mezde s pritiski na denarne mezde. Vsak poskus znižanja mezde pod minimalno raven sproži inflacijsko spiralo. Če je začetna funkcija načrtovanega investiranja premica (I'), se ob dani dejanski profitni stopnji kot funkciji stopnje akumulacije gospodarstvo ustali v točki E. Ta stopnja rasti bi zahtevala realne mezde na ravni $(w/p)_2$. Ker pa je $(w/p)_1$ minimalna sprejemljiva mezda s strani delavcev, je maksimalna dosegljiva raven profitne stopnje (r_1), ustrezna stopnja akumulacije pa (g_1). Vsak poskus rasti pri investicijski stopnji višji od (g_1) povzroči konflikt v razdelitvi dohodka in ta povzroči inflacijo. Restriktivna ekonomska politika, ki sledi, negativno vpliva na gospodarsko dinamiko. Investicijska funkcija se premakne v levo (v I''), željena stopnja rasti pa se zniža na (g_1).

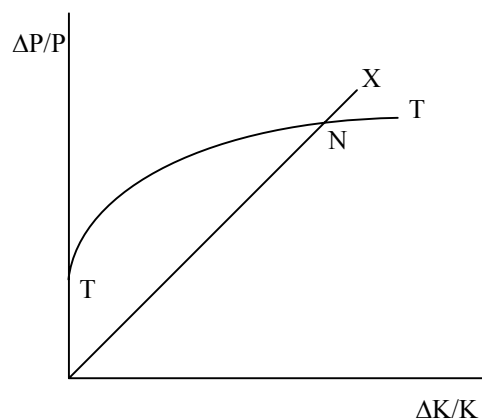
1.2.7. Tehnični napredek

Dinamični razvoj kapitalizma temelji na razvoju produktivnih sil, ki se kaže predvsem v razvoju tehnologije. Razvoj po prvi oz. drugi industrijski revoluciji je bil povezan z ekonomijo obsega, ki je pomenila, da imajo večja podjetja nižje stroške na enoto produkta kot manjša. To spodbuja podjetja k rasti. Hkrati je bilo pomembno, da so bile tehnične spremembe take, da so vodile v znižanje stroškov. Prav to pa je bistvena spodbuda za podjetja, da so množično uvajala tehniko, ki je zahtevala nove vrste strojev. Ekonomija obsega in stroškovno varčne tehnične spremembe so pomenile pritisk na vsako podjetje, da investira. Možne so investicije v večji obseg opreme zaradi ekonomije obsega (velikost podjetja) ali v nakup nove opreme z napredno produkcijsko tehniko. Možnost znižanja stroškov za podjetje ni le spodbuda, temveč pomeni pritisk, saj so tudi ostala podjetja aktivna pri zniževanju stroškov. Konkurenca tako sili podjetja, da širijo produkcijo in uvajajo nove tehnike, da inovirajo proizvodnjo. Podjetja težijo k temu, da povečajo svojo velikost in izkoristijo prednost množične produkcije. Seveda pa trg ne dopušča, da bi lahko vsa podjetja absolutno povečevala svoj obseg, zato prihaja med njimi do borbe za trg oziroma tržni delež. Nekatera podjetja so učinkovitejša, bolj donosna, zato bodo rasla, druga, manj uspešna, bodo produkcijo krčila. Tako konkurenčni proces poraja vse večje razlike v velikosti podjetij, ko manj donosna podjetja propadajo, pa raste stopnja koncentracije kapitala in produkcije in nastaja strukturni oligopol (Glas, 1993, str. 78).

Postkeynesianski ekonomisti so bili prvi, ki so spoznali, da proces investiranja in uvajanje tehnoloških sprememb potekata sočasno. Povezava mikro- in makroekonomske ravni prek kategorije investicij omogoča endogenizacijo tehničnega napredka. Ključni dejavnik dinamične učinkovitosti je investiranje v produktno in procesno učinkovitost. Po postkeynesianski teoriji je tehnični napredek torej sistemska, endogena spremenljivka, povezana z investicijami v raziskave in razvoj ter v novo opremo in obrate (Sušjan, 1995, str. 203).

Kaldor je bil med prvimi, ki je spoznal, da je v teoriji gospodarske rasti nesmiselno ločeno obravnavati investicije in tehnični napredek. V njegovi teoriji rasti je tehnični napredek utelešen, kar pomeni, da vstopa v ekonomski sistem vzporedno z nastajanjem nove kapitalne opreme, ki je odvisna od bruto investicij. Kaldor (Kregel, 1971, str. 128-130) je zasnoval model gospodarske rasti, ki temelji na funkciji tehničnega napredka (TT na sliki 8). Gre za prikaz stopnje rasti proizvodnje kot naraščajoče funkcije stopnje rasti investicij. Začetek krivulje nad izhodiščem na osi y predstavlja možnost določenega tehničnega napredka ob investicijski stopnji enaki nič, saj se lahko procesne tehnike spreminjajo in izboljšujejo že samo zaradi učenja ob delu. Premica (X) pod kotom 45° predstavlja stopnjo akumulacije, ki bi jo povzročila katerakoli stopnja rasti proizvodnje ob konstantnih profitnih stopnjah. Stopnja akumulacije bi bila večja, če bi določena stopnja rasti proizvodnje vključevala pričakovanja o višjih prihodnjih profitnih stopnjah, in manjša, če bi se pričakovalo znižanje profitnih stopenj. Pričakovana profitna stopnja temelji na izkušnjah, tako da se ob hitrejši rasti proizvodnje od kapitala pričakuje tudi povišanje profitne stopnje, znižanje le-te pa ob povečevanju razmerja med kapitalom in proizvodnjo. Na krivulji (TT) levo od točke N je stopnja rasti proizvodnje večja od stopnje akumulacije, pričakujejo se višji profiti in podjetja bodo povečevala stopnjo svoje akumulacije. Desno od točke N pa je stopnja rasti proizvodnje manjša od stopnje akumulacije, zato se pričakujejo nižji profiti in podjetja bodo investiranje zmanjševala. Kaldor je ugotovil, da gospodarstvo teži k točki N, katera predstavlja ravnotežno rast ob konstantni profitni stopnji in konstantnem razmerju med kapitalom in proizvodnjo.

Slika 8: Kaldorjeva funkcija tehničnega napredka

$\Delta P/P$ – stopnja rasti proizvodnje

$\Delta K/K$ – stopnja rasti investicij

Vir: Kregel, 1971, str. 129.

S tem je Kaldor skušal formalizirati zamisel J. Robinsonove, da je gospodarsko rast treba obravnavati kot rezultat vzajemne povezanosti investicij, tehničnega napredka in razdelitve dohodka. Realne plače na prebivalca in na delovno uro rastejo že več kot sto let. Deloma imajo za to zasluge nizki dohodki v manj razvitih državah, kar je povezano z nizkimi cenami uvoznih materialov, v največji meri pa je to posledica tehnološkega razvoja (Robinson, Eatwell, 1981, str. 149). Z investicijami se materializira tehnični napredek, ki dolgoročno pomika mezdno-profitno mejo navzven in omogoča realno povečanje deležev v razdelitvi.

Najbolj nedvoumen dokaz teoretične endogenizacije tehničnega napredka je Eichnerjev model, ki uvršča investicije v raziskave in razvoj med strateške elemente oligopolne konkurence (Sušjan, 1995, str. 205). Z razvojem novih tehnologij si oligopolna podjetja ustvarjajo konkurenčne prednosti, ki so sredstvo maksimiranja njihove dolgoročne rasti. Če pa je tehnološki napredek endogeno določen z odločitvami o investicijah v človeški in fizični kapital, to nujno vodi do različnih stopenj rasti v državah zaradi različnih stopenj akumulacije (Rosa, 1998, str. 2).

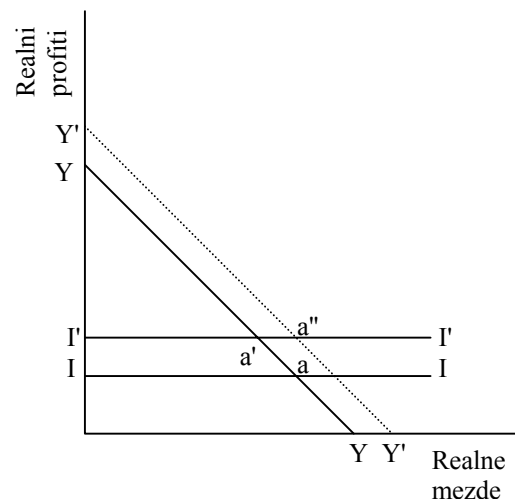
V ozadju teoretične endogenizacije tehničnega napredka prek kategorije investicij je koncept dinamične konkurence, ki temelji na tehnoloških spremembah kot pogoju dolgoročnega preživetja oziroma rasti podjetja. Tehnični napredek je spontan rezultat investicijskega obnašanja podjetij v razmerah schumpeterske konkurence.

Z makroekonomskega vidika cambridgeska teorija pravi, da se gospodarstvo nahaja na t.i. mezdno-profitni meji (wage/profit frontier) in da višja rast implicira nižje realne mezde (Sušjan, 1995, str. 136). Podjetja si povečanje investicijskih izdatkov zaradi pričakovanih prihodnjih dobičkov ali utrjevanja svojega položaja v konkurenčnih razmerah privoščijo na račun zvišanja cen (pribitkov). V primeru, da sindikati ne dosežejo hitro zvišanja nominalnih mezd, se realne investicije in profiti povečajo na račun nižjih realnih mezd. V gospodarstvu z močnimi sindikati, ki branijo realne plače, pa vsakemu zvišanju cen sledi takojšnje proporcionalno zvišanje mezd. Razdelitev se sicer ne spreminja, mezde in cene se gibljejo v inflacijski spirali, ukloniti pa se morajo realne investicije. Po mnenju postkeynesiancev je tako osnovni vzrok inflacije v konfliktu pri razdelitvi dohodka.

Tehnični napredek in večanje razpoložljive delovne sile ter njene produktivnosti omogočajo potisk mezdno-profitne meje navzven. Zato pomeni večanje investicij možnost realnega večanja tako profitov kot mezd. Višji investicijski izdatki (in realne investicije) niso odvisni le od prerazdelitve dohodka, ampak se lahko realizirajo tudi z realnim povečanjem dohodka. Če obstajajo rezervne zmogljivosti, sta relativna deleža profitov in mezd v narodnem dohodku manj občutljiva na spremembo v investicijah ali realnih plačah, kot če je dohodek omejen pri polni zaposlenosti. Realni osebni dohodki so tako v veliki meri odvisni od gibanja produktivnosti in izkoriščenosti proizvodnih zmogljivosti (Tajnikar, 1991, str. 3).

V zvezi s sliko 1 to pomeni, da če se investicije povečajo na ($I'I'$), le te na dolgi rok porivajo premico narodnega dohodka navzven, tako da se na račun investiranja povečajo tako realni profiti kot tudi realne mezde (slika 9). Novo ravnotežje je v točki a'' , z narodnim dohodkom na ravni ($Y'Y'$). Delež profitov se je povečal, vendar ne na račun mezd (King, Regan, 1988, str. 57-58).

Slika 9: Razdelitev narodnega dohodka ob nepolni zaposlenosti

Vir: King, Regan, 1988, str. 58.

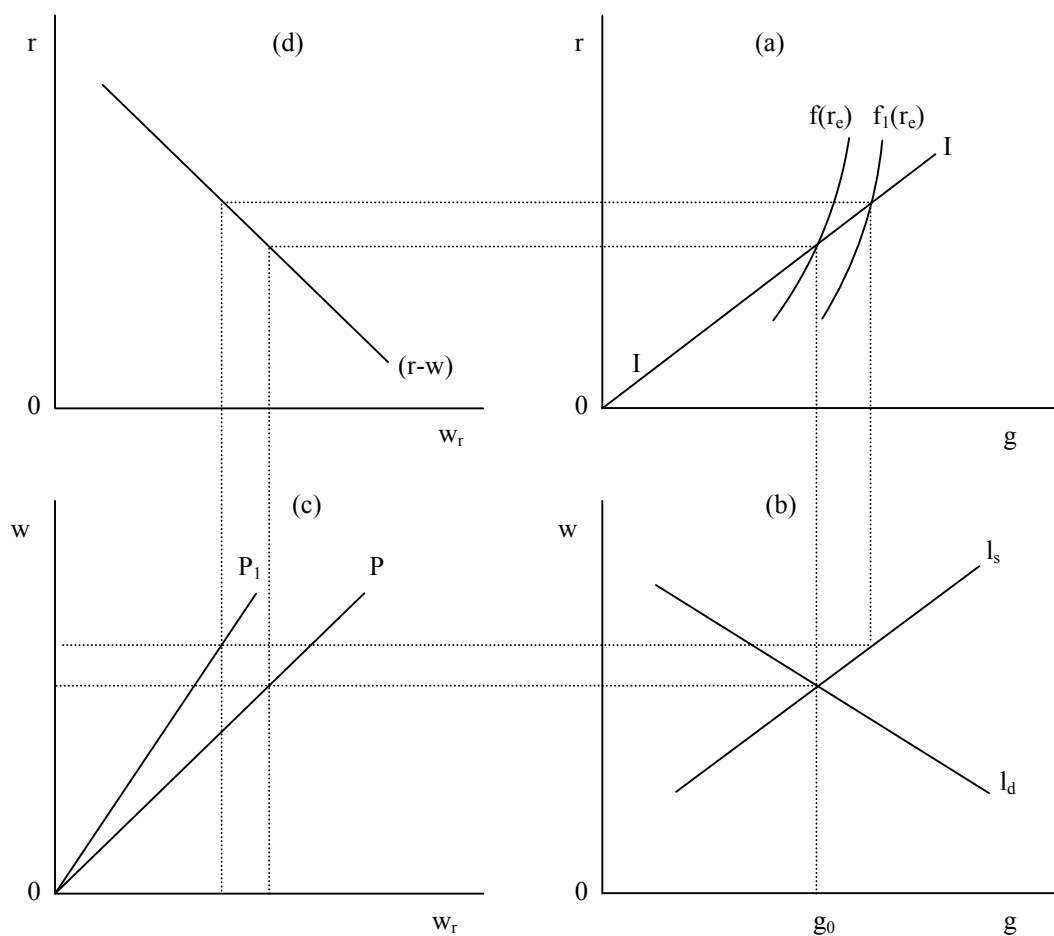
Uresničitev te možnosti je odvisna od obsega in učinkovitosti investicij. Eichner vključi v model širši pogled na investicije, saj so mednje vključena tudi sredstva, namenjena za raziskave in razvoj ter oglaševanje, ki pomembno vplivajo na produktivnost in dolgoročni konkurenčni položaj podjetja. To se ujema z empiričnimi raziskavami (Sušjan, 1995, str. 137), ki kažejo, da v velikih industrijskih podjetjih obsegajo investicije v fizični kapital največ polovico celotnih investicij, preostanek pa odpade na t.i. "mehke" investicije (v raziskave in razvoj, trženje, organizacijo itd.).

Kratkoročno so investicije generator razdelitvenega konflikta. Toda gledano dinamično oziroma z vidika dolgega roka so investicije predvsem dejavnik večanja produktivnosti in nosilec tehničnega napredka. S tem postane primarna vloga investicij generiranje gospodarske rasti, ki hkrati blaži konflikte v razdelitvi.

1.2.8. Postkeynesianski makroekonomski model

V postkeynesianski teoriji obstaja več modelov kapitalističnega gospodarstva. Če združimo zgoraj opisane značilnosti v makroekonomski model, bo po Tajnikarju (2000, str. 97) zgleadal takole:

Slika 10: Dolgoročno ravnovesje v kapitalističnem gospodarstvu

$f(r_e)$ – stopnja investiranja kot funkcija pričakovane profitne stopnje

P_1 – realizirana profitna stopnja kot funkcija stopnje investiranja

$(r-w)$ – mezdno-profitna meja

l_s – ponudba delovne sile

l_d – povpraševanje po delovni sili

P – razmerje med denarnimi in realnimi mezdami

Vir: Tajnikar, 2000, str. 97.

Postkeynesianski gospodarski model s svojo logiko temelji na naslednjih domnevah (Tajnikar, Ogrin, 2001, str. 3-4). Osrednji agregat so investicije, ki nastajajo s pričakovanji gospodarskih subjektov. Te nato po eni strani določajo potrebni obseg prihrankov, ki nastajajo iz dohodkov glede na nagnjenost k varčevanju posameznih gospodarskih subjektov. V vsakem gospodarstvu se investicije po opredelitvi morajo izenačiti s prihranki. Če prihrankov domačih gospodarskih subjektov ni dovolj, se mora to poznati v deficitu tekočih transakcij s tujino. Če je ta saldo negativen, je to posledica premajhne nagnjenosti k varčevanju ob dani razdelitvi dohodkov med posamezne gospodarske subjekte. Pasinetti je opozoril, da je z vidika varčevanja ključno varčevanje iz profitov. Zato investicije po opisani poti določajo profite. Če jih preračunamo na kapital, dobimo profitno stopnjo. Ta pa potem deli bruto domači proizvod na profite in realne dohodke. Slednji so torej ostanek, potem ko investicije opredelijo profite. Čim bolj je gospodarstvo učinkovito, tem višji so lahko realni dohodki (na enoto dela) ob dani profitni stopnji. Učinkovitost gospodarstva v modelu tako kaže premica ($r-w$) v kvadrantu (d). Lega premice nam pove, koliko je mogoče zaslužiti realnih dohodkov na zaposlenega pri dani profitni stopnji. Čim bolj desno zgoraj leži premica, tem bolj učinkovito je gospodarstvo. Ta učinkovitost je posledica tako uporabe kapitala kot dela. Če premica spremeni naklon, nam presečišče z ordinatno osjo govori o spremembi učinkovitosti kapitala, presečišče z abscisno osjo pa o spremembi produktivnosti dela.

V kvadrantu (a) je prikazan vzajemen odnos med profitno in investicijsko stopnjo (premica II), ta odnos pa opredeljuje cambridgeska enačba. Željena stopnja investiranja (g) naj bi bila funkcija pričakovane profitne stopnje (r_e), kakor je prikazano na sliki 6 v poglavju 1.2.6.:

$$g = f(r_e) \tag{21}$$

V postkeynesianski ekonomski teoriji so si včasih trditve o trgu dela nasprotujoče. V teoriji se sicer pojavita ponudba in povpraševanje po delovni sili, vendar ni nobena od njiju funkcija mezdne stopnje (Tajnikar, 2000, str. 98). Investicije glede na trenutni kapital predstavljajo investicijsko stopnjo, ki določa poleg profitov tudi rast bruto domačega proizvoda in ob nespremenjeni tehnični sestavi tudi rast zaposlenega dela. Tako je investicijska stopnja agregat povpraševanja po delu, če se nič drugega ne spreminja v gospodarstvu. Problem vloge trga dela je v avtonomnosti akumulacijskega procesa, ki določa realne mezde. Ta proces ekonomistom onemogoča, da bi realno mezdo razlagali kot rezultat izenačitve povpraševanja po delovni sili in ponudbe delovne sile.

Problem s trgom dela je po postkeynesianski teoriji mogoče rešiti s predpostavko, da povpraševanje po delu ($l_d=l_d(g)$) in ponudba dela ($l_s=l_s(g)$) določata denarno mezdo (kvadrant (b) na sliki 10):

$$w = F[l_d(g) - l_s(g)] \quad (22)$$

Čeprav investicijska stopnja posredno določa tako denarne kot tudi realne dohodke, ni nobenega razloga, da bi bili denarni dohodki enaki realnim, saj so eni in drugi pod vplivom še drugih dejavnikov. Razkorak med možnimi realnimi in denarnimi dohodki, glede na investicijsko stopnjo, odpravljajo cene (kvadrant (c)). S cenami torej "zapremo" dva kroga vplivov investicijske stopnje.

2. EMPIRIČNA ANALIZA SLOVENSKEGA GOSPODARSTVA

Podatki iz družbenih računov Republike Slovenije omogočajo analizo vseh ključnih makroekonomskih spremenljivk od leta 1995 do leta 2000 in tudi določeno napovedovanje makroekonomskih razmer v prihodnjih obdobjih. Zlasti pa taka analiza omogoča opredelitev tistih makroekonomskih spremenljivk, ki so ključne z vidika ekonomske politike. V tem delu je vsa pozornost namenjena razdelitvi realnega bruto domačega dohodka med profite gospodarstva in dohodke prebivalstva in države ter s tem analizi učinkovitosti slovenskega gospodarstva.

2.1. OSNOVNI PODATKI

V analizi so uporabljeni podatki iz tabele 1. Analizirani so podatki v stalnih cenah iz 1995. leta. Za izhodišče je uporabljen realni bruto domači dohodek in realni nacionalni razpoložljivi dohodek, ki skupaj s saldonom tekočih transakcij s tujino dajeta domačo potrošnjo. Domače varčevanje je opredeljeno kot razlika med realnim bruto nacionalnim razpoložljivim dohodkom in izdatki za končno potrošnjo, celotno varčevanje pa upošteva še saldo tekočih transakcij s tujino. Profiti v gospodarstvu so opredeljeni kot vsota porabe stalnega kapitala in neto poslovnega presežka. Realna vrednost profitov je izračunana na podlagi podatkov o stroškovni strukturi bruto domačega proizvoda po tekočih cenah - izračunan je delež tako opredeljenih profitov v bruto domačem proizvodu po tekočih cenah in nato uporabljen na vrednosti bruto domačega proizvoda po stalnih cenah. Razlika med tako izračunanimi profiti in realnim bruto domačim dohodkom so dohodki prebivalstva in države. Te dohodke po stalnih cenah v analizi imenujemo realni, po tekočih cenah pa denarni dohodki. V analizi je uporabljeno tudi število formalno delovno aktivnih oseb in kapital, ki naj bi bil kategorija, ki nastaja z bruto investicijami. Ker kategorije kapitala ni na voljo, so uporabljene vrednosti sredstev iz bilanc stanja slovenskega gospodarstva (Tajnikar, Ogrin, 2001, str. 2).

Tabela 1: Podatki iz družbenih računov Republike Slovenije za obdobje od leta 1995 do leta 2000

Stalne cene 1995		1995	1996	1997	1998	1999	2000
BDP	v mia SIT	2221	2304	2419	2545	2684	2747
BDY	v mia SIT	2254	2330	2440	2565	2696	2763
Y	v mia SIT	2266	2327	2439	2586	2816	2880
X	v mia SIT	-13	2	0.5	-21	-120	-116
Yd	v mia SIT	1748	1788	1845	1918	2034	2066
Sd=BDY-Yd	v mia SIT	506	541	595	647	663	698
S=Sd+X	v mia SIT	519	539	594.5	668	783	814
L	v tisočih	750	744	743	745	759	769
Pr	v mia SIT	620	687	762	825	859	869
Wr	v mia SIT	1601	1617	1657	1720	1825	1878
Wd	v mia SIT	1601	1791	1992	2201	2473	2785
I	v mia SIT	519	539	595	669	782	814
K	v mia SIT	3797	3610	4001	4088	4333	4574

BDP – realni bruto domači dohodek

BDY – realni bruto nacionalni razpoložljivi dohodek

X – saldo tekočih transakcij s tujino

Y – domača potrošnja

Sd – domače varčevanje

Yd – izdatki za končno potrošnjo

S – celotno varčevanje

Pr – profiti v gospodarstvu

Wr – realni dohodki

Wd – denarni dohodki

L – število formalno delovno aktivnih oseb

K – kapital

I – bruto investicije

Vir: Tajnikar, Ogrin, 2001, str. 2-3.

V analizi so uporabljeni količniki, ki so vrednostno zaokroženi tako, da so čim primernejši za grafično razlago in prikaz. Pri izračunu vseh uporabljenih količnikov, ki so navedeni v tabeli 2, so uporabljeni podatki iz tabele 1.

Tabela 2: Količniki temeljnih agregatov slovenskega gospodarstva

	BDP/L	BDP/K	Sd/K	S/K	Pr/K	Wr/L	Wd/L	I/K
1995	2.9613	0.5849	0.1333	0.1367	0.1633	2.1347	2.1347	0.1367
1996	3.0968	0.6382	0.1499	0.1493	0.1903	2.1734	2.4073	0.1493
1997	3.2557	0.6046	0.1487	0.1487	0.1905	2.2301	2.6810	0.1487
1998	3.4161	0.6226	0.1583	0.1635	0.2018	2.3087	2.9544	0.1635
1999	3.5362	0.6194	0.1528	0.1805	0.1982	2.4045	3.2582	0.1805
2000	3.5722	0.6006	0.1524	0.1779	0.1900	2.4421	3.6216	0.1779

Vir: Tajnikar, Ogrin, 2001, str. 3.

Na teoretični podlagi, opisani v poglavju 1.2.8., in z upoštevanjem podatkov iz tabele 2 je mogoče sestaviti grafični model slovenskega gospodarstva. V naslednjem poglavju je prikazana učinkovitost slovenskega gospodarstva z vidika velikosti in razdelitve realnega bruto domačega dohodka od leta 1995 do leta 2000.

2.2. ANALIZA UČINKOVITOSTI SLOVENSKEGA GOSPODARSTVA PO LETIH

2.2.1. Učinkovitost v letu 1995

Količniki temeljnih agregatov slovenskega gospodarstva iz tabele 2 nam omogočajo izračun premic razdelitve realnega bruto domačega dohodka med profite gospodarstva in realne dohodke prebivalstva in države po posameznih letih od leta 1995 do 2000. Za ta izračun uporabimo enostavno enačbo premice:

$$y = ax + b \quad (23)$$

Mezdno-profitna meja je padajoča premica, ki nam kaže omejitve uporabe realnega bruto domačega dohodka pri razdelitvi med profite in realne dohodke. Če bi se ta v celoti porabil za profite v gospodarstvu (to nam kaže razmerje med realnim bruto domačim dohodkom in kapitalom v tabeli 2), bi se gospodarstvo nahajalo na sekališču mezdno-profitne meje z ordinatno osjo. Pri tem je v enačbi (23) vrednost x enaka nič in določimo lahko parameter b :

$$b = \frac{BDP}{K} \quad (24)$$

Če bi bila vrednost profitov enaka nič, potem bi se ves realni bruto domači dohodek porabil za realne dohodke prebivalstva in države (razmerje BDP/L v tabeli 2), gospodarstvo bi se nahajalo na sekališču premice z abscisno osjo. V tej točki je v enačbi

(23) vrednost y enaka nič in na podoben način, z uporabo izračunanega parametra b , sedaj določimo parameter a :

$$a = -\frac{\frac{BDP}{K}}{\frac{BDP}{L}} \quad (25)$$

Če vstavimo parametra a (24) in b (25) v enačbo (23), dobimo splošen prikaz premice razdelitve realnega bruto domačega dohodka, iz katerega lahko računamo mezdno-profitne meje za vsa leta:

$$y = \left(-\frac{\frac{BDP}{K}}{\frac{BDP}{L}} \right) x + \frac{BDP}{K} \quad (26)$$

Tabela 3: Količniki agregatov slovenskega gospodarstva za leto 1995

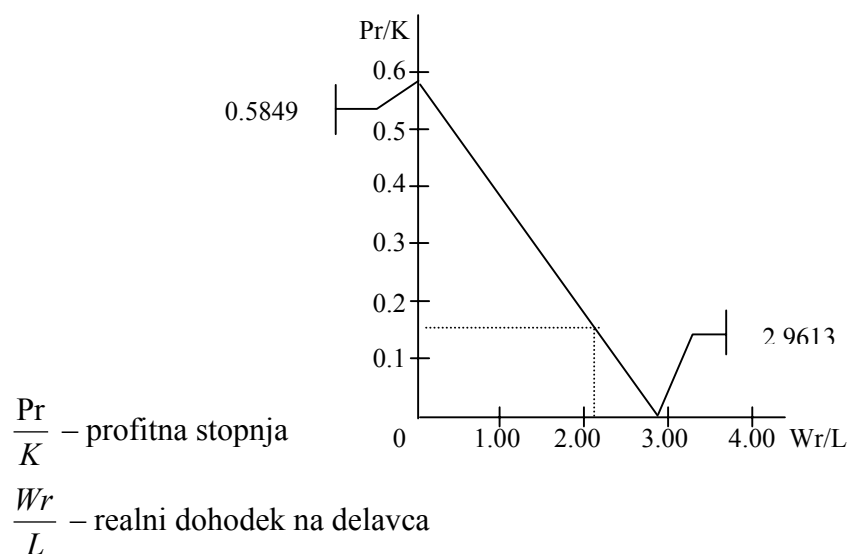
	BDP/L	BDP/K	Pr/K	Wr/L
1995	2,9613	0,5849	0,1633	2,1347

Vir: Tabela 2.

Enačba mezdno-profitne meje za leto 1995 je:

$$\frac{Pr}{K} = \left(-\frac{0.5849}{2.9613} \right) \frac{Wr}{L} + 0.5849 \quad (27)$$

Slika 11: Mezdno-profitna meja v letu 1995

Vir: Tabela 3.

Učinkovitost gospodarstva v modelu nam kaže mezdno-profitna meja. Čim bolj desno zgoraj leži premica, tem bolj je gospodarstvo učinkovito. Ta učinkovitost je posledica tako uporabe kapitala kot dela. Če premica spremeni naklon, nam presečišče z ordinatno osjo govori o spremembi učinkovitosti kapitala, presečišče z abscisno osjo pa o spremembi produktivnosti dela. Čim bolj je gospodarstvo učinkovito, tem višji so lahko realni dohodki ob dani profitni stopnji. Lega premice nam pove, kolikšni so lahko realni dohodki na zaposlenega pri dani profitni stopnji.

2.2.2. Učinkovitost v letu 1996

Tabela 4: Količniki agregatov slovenskega gospodarstva za leti 1995 in 1996

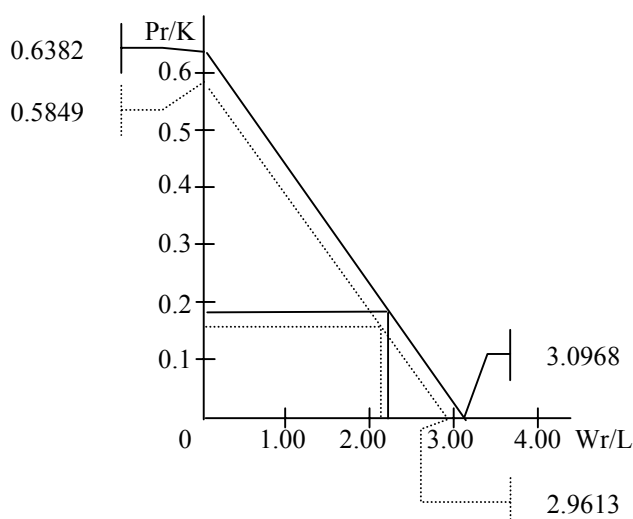
	BDP/L	BDP/K	Pr/K	Wr/L
1995	2,9613	0,5849	0,1633	2,1347
1996	3,0968	0,6382	0,1903	2,1734

Vir: Tabela 2.

V letu 1996 je premica razdelitve realnega bruto domačega dohodka zavzela vrednost:

$$\frac{Pr}{K} = \left(-\frac{0.6382}{3.0968} \right) \frac{Wr}{L} + 0.6382 \quad (28)$$

Slika 12: Mezdno-profitna meja v letih 1995 in 1996

..... – mezdno-profitna meja leta 1995

———— – mezdno-profitna meja leta 1996

Vir: Tabela 4.

V letu 1996 sta se učinkovitost kapitala in produktivnost dela povečali, zato se je mezdno-profitna meja pomaknila desno in gor. Takšen premik prikazuje najboljši rezultat učinkovite gospodarske dinamike. Omogoča hkratno povečanje profitne stopnje in realnih dohodkov, kar se je leta 1996 tudi zgodilo. Za povečanje investicijske stopnje je zadostovalo domače varčevanje, ki je tudi spremenilo saldo tekočih transakcij s tujino v pozitivno stanje. Zaradi povečanega domačega varčevanja ni bilo potrebe po večjem povišanju profitne stopnje za pokrivanje investicijskih planov podjetij. Splošno povečanje učinkovitosti gospodarstva pa je omogočilo povečanje realnih dohodkov ob hkratnem povečanju profitne stopnje. Povečanje realnih dohodkov je bilo tako povezano s povečanjem domačega varčevanja ter produktivnosti dela in učinkovitosti kapitala.

2.2.3. Učinkovitost v letu 1997

Tabela 5: Količniki agregatov slovenskega gospodarstva za leti 1996 in 1997

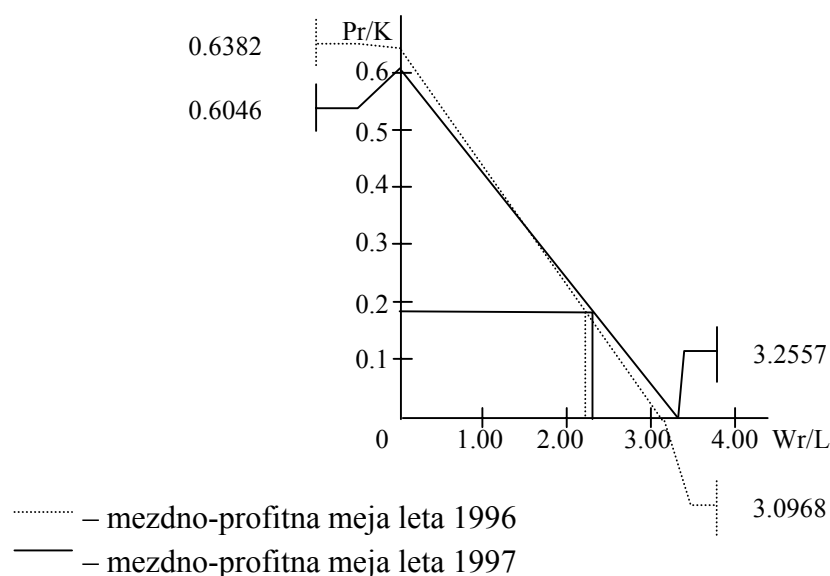
	BDP/L	BDP/K	Pr/K	Wr/L
1996	3,0968	0,6382	0,1903	2,1734
1997	3,2557	0,6046	0,1905	2,2301

Vir: Tabela 2.

V letu 1997 je mezdno-profitna premica zavzela vrednost:

$$\frac{Pr}{K} = \left(-\frac{0.6046}{3.2557} \right) \frac{Wr}{L} + 0.6046 \quad (29)$$

Slika 13: Mezdno-profitna meja v letih 1996 in 1997

Vir: Tabela 5.

Na sliki 13 je razvidno, kako se je spremenila učinkovitost gospodarstva glede na prejšnje leto. V letu 1997 se je produktivnost dela povečala, učinkovitost gospodarjenja s kapitalom pa zmanjšala, tako da je mezdno-profitna meja zmanjšala svoj naklon ter spremenila presečišči na ordinatni in abscisni osi. Investicijska stopnja se je za malenkost zmanjšala, kar pa je ob relativno večjem zmanjšanju nagnjenosti k varčevanju vodilo do rahlega povečanja profitne stopnje. Ob nespremenjeni premici razdelitve realnega bruto domačega dohodka bi povečanje profitne stopnje vodilo k zmanjšanju realnih dohodkov, vendar je bil pomik premice v letu 1997 takšen, da so se realni dohodki povečali. Kljub zmanjšani učinkovitosti gospodarjenja s kapitalom so se ti ob rahlo povečani profitni stopnji povečali, kar pa je omogočilo relativno veliko povečanje produktivnosti dela.

2.2.4. Učinkovitost v letu 1998

Tabela 6: Količniki agregatov slovenskega gospodarstva za leti 1997 in 1998

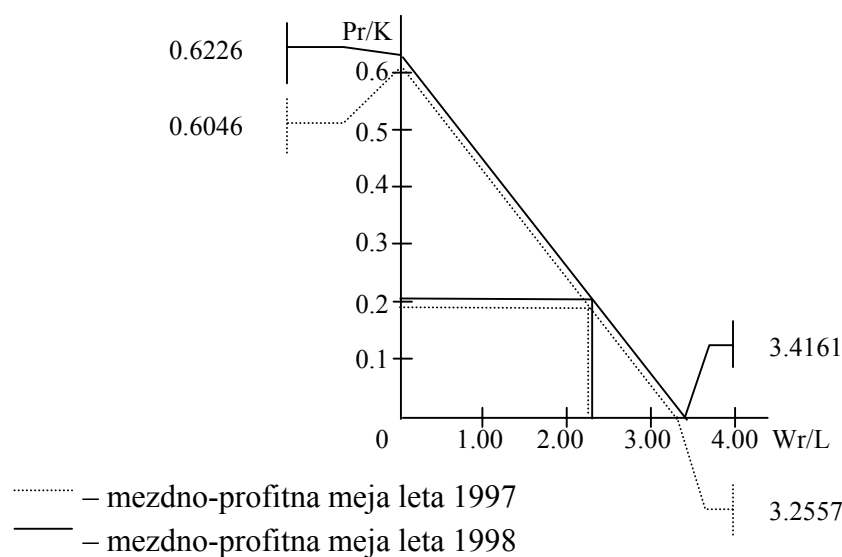
	BDP/L	BDP/K	Pr/K	Wr/L
1997	3,2557	0,6046	0,1905	2,2301
1998	3,4161	0,6226	0,2018	2,3087

Vir: Tabela 2.

Mezdno-profitna meja se je v letu 1998 premaknila v:

$$\frac{Pr}{K} = \left(-\frac{0.6226}{3.4161} \right) \frac{Wr}{L} + 0.6226 \quad (30)$$

Slika 14: Mezdno-profitna meja v letih 1997 in 1998

Vir: Tabela 6.

V letu 1998 sta se glede na predhodnje leto povečali tako produktivnost dela kot učinkovitost kapitala in mezdno-profitna premica se je pomaknila desno in gor. Tudi naklon premice se je spremenil, to je zmanjšal, kar pomeni, da je bilo povečanje produktivnosti dela relativno večje od povečanja učinkovitosti kapitala.

Sicer pa je v letu 1998 prišlo do povečanja investicijske stopnje. Kljub povečanju nagnjenosti k domačemu varčevanju, le-to ni bilo dovolj za pokrivanje investicij. Rezultat je bil negativni saldo tekočih transakcij s tujino. Tudi povečanje nagnjenosti k varčevanju, ki vključuje negativni saldo tekočih transakcij s tujino, je bilo premajhno za pokrivanje večanja investicijske stopnje, zaradi česar je prišlo do povečanja profitne stopnje. Če bi učinkovitost kapitala in produktivnost dela ob tem ostali nespremenjeni, bi to pripeljalo do znižanja realnih dohodkov. Mezdno-profitna meja pa se je pomaknila stran od izhodišča in to je omogočilo vzporedno povečanje realnih dohodkov skupaj s profiti.

2.2.5. Učinkovitost v letu 1999

Tabela 7: Količniki agregatov slovenskega gospodarstva za leti 1998 in 1999

	BDP/L	BDP/K	PR/K	WR/L
1998	3,4161	0,6226	0,2018	2,3087
1999	3,5362	0,6194	0,1982	2,4045

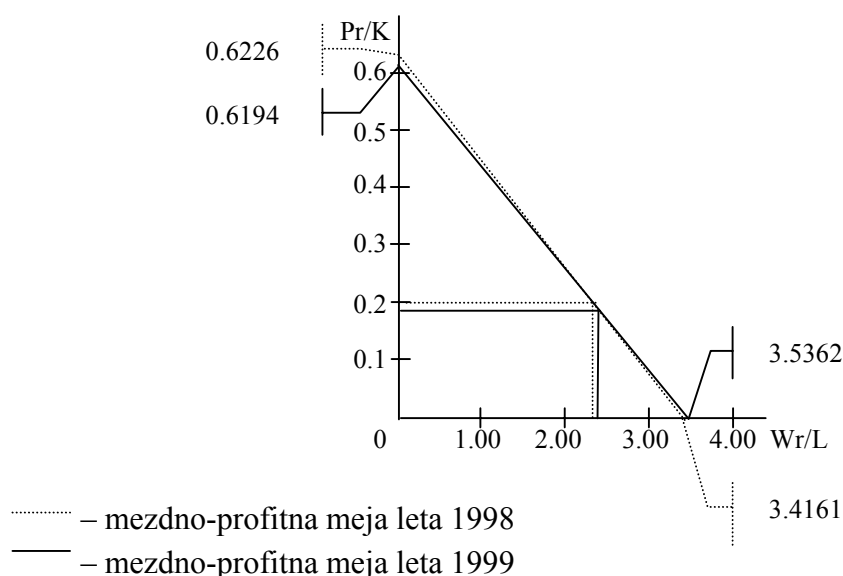
Vir: Tabela 2.

Nova vrednost premice razdelitve realnega bruto domačega dohodka v letu 1999 je:

$$\frac{Pr}{K} = \left(-\frac{0.6194}{3.5362} \right) \frac{Wr}{L} + 0.6194 \quad (31)$$

Iz slike 15 je razvidna sprememba naklona mezdno-profitne meje. V letu 1999 je prišlo do znižanja učinkovitosti gospodarjenja s kapitalom in povečanja produktivnosti dela, kar je spremenilo presečišči premice realnega bruto domačega dohodka z osema koordinatnega sistema in njen naklon. Investicijska stopnja se je močno povečala, kar bi moralo posledično privedi do povečanja profitne stopnje. Vendar je za to leto značilno veliko povečanje nagnjenosti k celotnem varčevanju ob hkratnem zmanjšanju nagnjenosti k domačem varčevanju, merjeni s kapitalom. To je pokazatelj močnega povečanja negativnega salda tekočih transakcij s tujino. Ta je omogočil znižanje profitne stopnje, realni dohodki pa so se lahko povečali.

Slika 15: Mezdno-profitna meja v letih 1998 in 1999

Vir: Tabela 7.

V letu 1999 so se torej realni dohodki povečali zaradi preraždelitve realnega bruto domačega dohodka v korist dohodkov prebivalstva in države. Ob povečanju investicijske stopnje in zmanjšanju nagnjenosti k domačem varčevanju je to spremembo omogočil velik negativni saldo tekočih transakcij s tujino, sprememba naklona premice oziroma povečanje produktivnosti dela pa je realne dohodke še dodatno povečala.

V letu 1999 se je učinkovitost gospodarjenja s kapitalom glede na predhodno leto znižala. Kljub visoki investicijski stopnji je bila učinkovitost investicij v Sloveniji relativno nizka. Vzroki za nižjo učinkovitost so bili predvsem v obsežnih vlaganjih v izgradnjo osnovne infrastrukture. Investicije v infrastrukturo imajo kratkoročno neposreden vpliv na gospodarsko rast, dolgoročno pa je njihov pomen predvsem v izboljšanju kakovosti okolja za poslovanje in s tem v pomembnem posrednem vplivu na gospodarski razvoj (Slovenija: Ocena gospodarskih gibanj..., 1999, str. 55).

2.2.6. Učinkovitost v letu 2000

Tabela 8: Količniki agregatov slovenskega gospodarstva za leti 1999 in 2000

	BDP/L	BDP/K	Pr/K	Wr/L
1999	3,5362	0,6194	0,1982	2,4045
2000	3,5722	0,6006	0,1900	2,4421

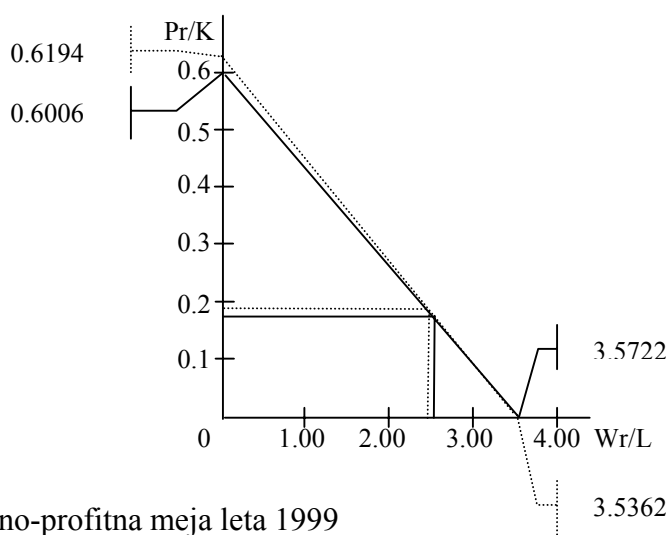
Vir: Tabela 2.

Enačba mezdno-profitne meje za leto 2000 je:

$$\frac{Pr}{K} = \left(-\frac{0.6006}{3.5722} \right) \frac{Wr}{L} + 0.6006 \quad (32)$$

Nova mezdno-profitna meja podobno kot v letu 1999 nakazuje zmanjšanje učinkovitosti gospodarjenja s kapitalom in rahlo povečanje produktivnosti dela. Tudi v letu 2000 se je profitna stopnja znižala. To je omogočilo, da so se povečali realni dohodki prebivalstva in države na zaposlenega. Rast realnih dohodkov je bila torej v letu 2000 predvsem posledica znižanja profitne stopnje in prerazdelitve realnega bruto domačega dohodka v korist dohodkov prebivalstva in države. Posebnost tega leta pa je, da se je profitna stopnja znižala zaradi znižanja investicijske stopnje in ohranjanja visokega negativnega salda tekočih transakcij s tujino.

Slika 16: Mezdno-profitna meja v letih 1999 in 2000

..... – mezdno-profitna meja leta 1999
 ——— – mezdno-profitna meja leta 2000

Vir: Tabela 8.

Produktivnost dela se je v letu 2000 povečala, učinkovitost kapitala pa znižala. Iz slike 16 lahko vidimo, da so bile spremembe take, da so na odločilnem območju premaknile premico razdelitve h koordinatnemu izhodišču in s tem znižale realne dohodke. Nesporno je to najslabše znamenje. Znižana učinkovitost se je pokazala v nižjih realnih dohodkih prebivalstva in države, kot bi bili, če se učinkovitost ne bi spremenila. Če ne bi prišlo do znižanja investicijske stopnje in do ohranjanja visokega negativnega salda tekočih transakcij s tujino, s tem pa tudi do znižanja profitne stopnje, bi realni dohodki prebivalstva in države v Sloveniji v letu 2000 padli zaradi manjše učinkovitosti gospodarjenja s kapitalom. Očitno so slovenske investicije take, da znižujejo učinkovitost kapitala oziroma proizvodnih zmogljivosti. Zagotovo v Sloveniji ne moremo govoriti o pozitivnih gibanjih na področju novih tehnologij in tehnološkega napredka ter o ustrezni strukturi investicij (Tajnikar, Ogrin, 2001, str. 6).

SKLEP

Postkeynesianska ekonomska teorija omogoča sestavitev makroekonomskega modela, s katerim lahko analiziramo gibanje učinkovitosti določenega gospodarstva skozi izbrana leta. Makroekonomski model združuje v celoto štiri velika področja analize gospodarstva: trg dela, cene, investicije in učinkovitost. Slednja je pogojena z razdelitvijo realnega bruto domačega dohodka na profite podjetij in realne dohodke države in prebivalstva.

V postkeynesianski teoriji so investicije ključna determinanta razdelitve realnega bruto domačega dohodka. Po eni strani so odvisne od pričakovane profitne stopnje, po drugi strani pa profitno stopnjo določajo. Investicije tako določajo profitno stopnjo, ta pa razdeli bruto domači dohodek na profite in realne dohodke. Slednji so torej ostanek, potem ko investicije opredelijo profite. Učinkovitost gospodarstva se vidi v tem, kako visoki so lahko realni dohodki ob dani profitni stopnji. Čim višji so, tem bolj je gospodarstvo učinkovito. Raven realnega bruto domačega dohodka, razpoložljivega za razdelitev na profite gospodarstva in dohodke države ter prebivalstva, v grafičnem modelu prikazuje mezdno-profitna meja. Lego te premice določata učinkovitost gospodarjenja s kapitalom in produktivnost dela.

Za obdobje od leta 1995 do leta 2000 je značilen trend rasti investicijske stopnje. Do leta 1998 je rast domačega varčevanja in profitne stopnje zadostovala za pokrivanje večanja investicijske stopnje, po tem letu pa je slednja lahko nadaljevala z večanjem le še na račun negativnega salda tekočih transakcij s tujino. Nagnjenost k domačem varčevanju se je začela nižati, negativni saldo tekočih transakcij s tujino pa je omogočil, da je profitna stopnja obrnila svojo rast v padanje. V letu 1997 se je prvič v tem obdobju znižala tudi investicijska stopnja. Zadnji dve leti proučevanega obdobja sta tako v znamenju padanja profitne stopnje in visokega negativnega salda tekočih transakcij s tujino.

Realni dohodki prebivalstva in države so skozi celo obdobje rasli, kar bi lahko pripisali tudi stalni rasti produktivnosti dela. Vendar pa le-ta sama ni bila dovolj za rast realnih dohodkov. Po podrobnejšem pregledu količnikov temeljnih agregatov slovenskega gospodarstva vidimo, da so se hkrati večali realni dohodki in profiti zaradi večanja učinkovitosti gospodarstva le do leta 1997. Že v letu 1997 je bilo povečanje obeh realnih dohodkov možno zaradi znižanja investicijske stopnje, leta 1998 zaradi zadolževanja v tujini. Po tem letu pa je zniževanje učinkovitosti gospodarjenja s kapitalom povzročilo, da so lahko realni dohodki prebivalstva in države narasli le zaradi znižanja profitne stopnje, čeprav se je produktivnost dela povečevala.

Učinkovitost gospodarjenja s kapitalom skozi vsa leta niha, vendar je zaskrbljujoče, da je zadnji dve leti vztrajno padala. Ta znižana učinkovitost se je pokazala v nižjih realnih dohodkih prebivalstva in države, kot bi bili, če se učinkovitost ne bi spremenila. Če ne bi prišlo do znižanja investicijske stopnje in do ohranjanja visokega negativnega salda tekočih transakcij s tujino, s tem pa tudi do znižanja profitne stopnje, bi realni dohodki

prebivalstva in države v Sloveniji v letu 2000 padli zaradi manjše učinkovitosti gospodarjenja s kapitalom. Očitno so slovenske investicije take, da znižujejo učinkovitost kapitala oziroma proizvodnih zmogljivosti. Zagotovo v Sloveniji ne moremo govoriti o pozitivnih gibanjih na področju novih tehnologij in tehnološkega napredka ter o ustrezni strukturi investicij.

LITERATURA

1. Appelbaum Eileen: The Labor Market. Eichner A. S., ed., A Guide to Post-Keynesian Economics. London: The MacMillan Press Ltd, 1979, str. 101-119.
2. Bharadwaj K.: On Effective Demand: Certain Recent Critiques. Kregel J. A., ed., Distribution, Effective Demand and International Economic Relations. New York: St. Martin's Press, 1983, str. 3-27.
3. Cornwall John: Macrodynamics. Eichner A. S., ed., A Guide to Post-Keynesian Economics. London: The MacMillan Press Ltd, 1979, str. 19-33.
4. Eichner A. S.: Introduction. Eichner A. S., ed., A Guide to Post-Keynesian Economics. London: The MacMillan Press Ltd, 1979, str. 3-18.
5. Glas Miroslav: Prispевki k politični ekonomiji. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1995. 136 str.
6. Harris Donald J.: Capital Accumulation and Income Distribution. London: Routledge & Kegan Paul Ltd, 1978. 313 str.
7. Jaklič Marko: Poslovno okolje podjetja. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1999. 353 str.
8. Kaldor Nicholas: The Scourge of Monetarism. 2. izdaja. New York: Oxford University Press, 1986. 114 str.
9. Kalecki Michal: The Determinants of Distribution of the National Income (1938). Osiatynski J., ed., Collected Works of Michal Kalecki. Volume II: Capitalism. Economic Dynamics. New York: Oxford University Press, 1991, str. 3-20.
10. Kenyon Peter: Pricing. Eichner A. S., ed., A Guide to Post-Keynesian Economics. London: The MacMillan Press Ltd, 1979, str. 34-45.
11. King J. E., Regan P.: Recent Trends In Labour's Share. Brenner Y. S., ed., The Theory of Income and Wealth Distribution. Brighton: Wheatsheaf Books, 1988, str. 54-86.
12. Kovač Bogomir: Prispевki k politični ekonomiji. Predavanja in seminarji. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1995. 179 str.
13. Kregel J. A.: Rate of Profit, Distribution and Growth: Two Views. London: The MacMillan Press Ltd, 1971. 222 str.
14. Lavoie Marc: Foundations of Post-Keynesian Economic Analysis. Hants: Edward Elgar Publishing Limited, 1992. 461 str.
15. Moore Basil J.: Monetary Factors. Eichner A. S., ed., A Guide to Post-Keynesian Economics. London: The MacMillan Press Ltd, 1979, str. 120-138.
16. Norčič Oto: Alternativne teorije razdelitve narodnega dohodka in graditev slovenskega ekonomskega sistema. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1992. 51 str.
17. Pasinetti L. L.: Rate of Profit and Income Distribution in Relation to the Rate of Economic Growth. Sawyer Malcolm C., ed., Post-Keynesian Economics. Hants: Edward Elgar Publishing Limited, 1988, str. 297-309.
18. Ribnikar Ivan: Monetarna ekonomija III. Denarna teorija. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 2000. 205 str.
19. Robinson Joan, Eatwell John: Uvod u suvremenu ekonomiku. Zagreb: Centar za kulturnu djelatnost, 1981. 379 str.

20. Rosa Capolupo: Convergence in Recent Growth Theories: A Survey. *Journal of Economic Studies*, Emerald, 25(1998), 6, str. 496-537.
21. Senjur Marjan: Makroekonomija majhnega odprtega gospodarstva. 2. izdaja. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1995. 502 str.
22. Sherman Howard J.: *The Business Cycle. Growth and Crisis under Capitalism*. Princeton: Princeton University Press, 1991. 447 str.
23. Slovenija. Ocena gospodarskih gibanj v letu 1999 in napoved za leto 2000, Jesensko poročilo 1999. Ljubljana: UMAR, 1999. 127 str.
24. Sušjan Andrej: Postkeynesianska ekonomska teorija: vzpostavljanje alternative neoklasični ekonomiki. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 1995. 275 str.
25. Tajnikar Maks: Cene in delitev dohodka v industrijah SFRJ in SR Slovenije. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1991. 73 str.
26. Tajnikar Maks: Postkeynesianska ekonomika. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1996. 125 str.
27. Tajnikar Maks: Mikroekonomija s poglavji iz teorije cen. 3. izdaja. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, 1996a. 461 str.
28. Tajnikar Maks: From a Labor-Managed Economy to a Market Economy: A Contribution to Economic Transformation. *Atlantic Economic Journal*, 28(2000), 1, str. 93-103.
29. Tajnikar Maks, Ogrin Nina: Makroekonomske razmere (s posebnim poudarkom na cenah in realnih plačah) v Sloveniji z vidika dolgoročne analize. 6. letna konferenca Sekcije za ekonomsko politiko: Obrazi inflacije v Sloveniji. Ljubljana: Zveza ekonomistov Slovenije, 2001. 10 str.
30. Weintraub Sydney: Effective Demand and Income Distribution. Kregel J. A., ed., *Distribution, Effective Demand and International Economic Relations*. New York: St. Martin's Press, 1983, str. 104-111.